

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

SPREMEMBA MEDNARODNEGA PATENTNEGA
SISTEMA

Ljubljana, avgust 2006

IZTOK OBAL

IZJAVA

Študent Iztok Obal izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Branka Koržeta in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 4.8.2006

Podpis:

Kazalo

1. Uvod.....	1
2. Osnove patentov in pridobivanja varstva izumov.....	2
2.1. Delitev intelektualne lastnine	2
2.2. Osnove patentov	3
2.3. Patentna prijava	5
2.4. Sistem intelektualne lastnine	6
2.5. Funkcije patentov oziroma sistema	7
2.6. Patenti in konkurenca - pozitivni in negativni učinki na inovacije in širjenje znanja/tehnologije	9
3. Razvoj patentnega sistema	12
3.1. Pariška konvencija	13
4. Spremembe in razmere v svetu, ki zahtevajo spremembo obstoječega sistema.....	16
4.1. Razvijajoči se inovacijski procesi in trgi za tehnologijo	19
4.2 Nove tehnologije	21
4.2.1. Biotehnologija, patenti in difuzija.....	22
4.2.2. Software in storitve	23
5. Zadnje spremembe patentnih režimov.....	24
5.1. TRIPS sporazum	26
6. Potrebne spremembe patentnega sistema	29
6.1. Kratkoročno	29
6.2. Dolgoročno	31
7. Aktivnosti pri spremembi mednarodnega patentnega sistema.....	33
7.1. Mednarodni sporazum PLT	34
7.2. PCT (Patent Cooperation Treaty)	34
7.3. SPLT (Substantive Patent Law Treaty)	36
7.3.1. Omejitve SPL harmonizacije	39
7.3.2. Harmonizacija v okviru trilateralnega urada.....	40
7.3.3. Sedanji izzivi harmonizacije.....	41
7.3.4. MRD in harmonizacija	41
8. Stroški in koristi enotnega patentnega sistema	42
8.1. Koristi enotnega sistema	42
8.2. Stroški centralizacije oz. poenotenja	44
9. Sklep	44
Literatura.....	48
Viri.....	49

1. Uvod

Zdi se, da so v današnjem svetu vse smeri usmerjene k najboljšem izkoriščanju danega in potencialno danega v namen nadaljnjega človekovega razvoja v vseh pomenih besede. Človek potrebe zadovoljuje na razne načine, od osnovnih, življenjskih do tistih "višjih potreb" o samouresničevanju in samopotrjevanju. Pri tem je človekov glavni kapital znanje. Znanje z vsemi generiranimi izkušnjami, dednimi prenos poteka vzporedno s človekovim razvojem skozi čas in se tudi samo razvija. Večja količina in kvaliteta pozitivno vplivata na človekovo boljše zadovoljevanje potreb in tako boljše življenje.

Sčasoma, ko se družba vedno bolj zaveda vloge znanja se pojavi interes, da se le to sistemizira, uporabi za človekov razvoj bolj načrtno, ciljno. Od osnovnega šolanja do visokošolskega izobraževanja in današnjega dodatnega izobraževanja v obliki seminarjev, delavnic. Ključno za človekov razvoj pa je, da se to generirano znanje uporabi. Ker je stabilno ekonomsko stanje človeka eden izmed pogojev ali zadovoljenih potreb, ki je nujen za zadovoljevanje drugih "višjih" (bolj psiholoških, družbenih potreb), ki sicer najverjetneje ne bi bile zadovoljene, je na mestu proučevanje prenosa človekovega znanja na njegovo pojavno obliko, rezultat, output v kakršnikoli obliki že.

V sklopu bolj sistematičnega urejanja tega tako pomembnega področja je bilo produkcijo znanja potrebno spodbuditi in v smislu prej omenjenega ekonomskega vidika, nagraditi. Nekako v tej smeri lahko najdemo področje intelektualne lastnine in kot bom podrobneje obravnaval v tem diplomskem delu področje patentov. Področje sem izbral zaradi ekonomske najvišje vrednosti izmed pravic intelektualne lastnine in posledično tudi največjega obsega/širine. Ker se znanje nenehno kopiči, predvsem zaradi spremenjenih razmer (kot posledica tega nakopičenega znanja) se mora tudi področje intelektualne lastnine oziroma patentov posledično spreminjati. Namreč sistem, ki ne služi več svojem namenu ni več učinkovit ali celo uporaben. In ravno do tega problema smo prišli danes. Patentni sistem je bil kot tak narejen, da spodbuja znanje oziroma njegovo utelešenje v inovacijah (izumih), ki dokazano pozitivno vpliva na ekonomski in posledično tudi drug razvoj današnje družbe. Hkrati je njegov namen širjenje t.i. difuzija tega znanja, v namen proizvodnje novega znanja in tako naprej.

V prvem delu diplomskega dela najprej podam osnovne funkcije patentov in zgodovinski razvoj mednarodnega patentnega sistema skozi čas. Ta razvoj mi bo hkrati opora pri razmišljanju o nadaljnem razvoju sistema. Pozitiven vpliv, ki ga intelektualna lastnina (IL) ima na gospodarstva držav ne bom proučeval v tem diplomskem delu ampak ga bom vzel kot danega.

V tem delu diplomskega dela bom skušal analizirati spremembe, ki so potrebne za nadaljnjo učinkovito delovanje obstoječega sistema in tudi spremembe, ki so morda potrebne pri temeljih obstoječega sistema. Na tej točki se moramo vprašati ali je obstoječi sistem v celoti

opravi svoj namen in potrebujemo povsem novega. Realnost je taka, da tudi novo temelji na starem, saj v marsičem podeduje miselne koncepte in izkušnje starega. Tako bo najverjetneje tudi v tem primeru, saj že obstajajo projekti oziroma aktivnosti, ki gredo v to smer. Po opisu sprememb, ki so nastale do danes, bom skušal proučiti možnosti nadaljnjega razvoja mednarodnega patentnega sistema tako iz pravnega kot tudi z ekonomskega in praktičnega vidika.

Pri tem bom razdelil potrebne spremembe na tiste najbolj nujne kratkoročne in tiste, ki bi jih lahko upoštevali na dolgi rok, če ne bodo le-te že vključene (inkorporirane, kar je zelo verjetno) v kratkoročne. Pri tem pa bom omenil težave, ki se pri reviziji, spremembi sistema pojavljajo in skušal najti ustrezne rešitve.

V ta namen bom uporabil predvsem zakonitosti v državah, kjer ima sistem največjo veljavo in katere zavzemajo največji delež patentne aktivnosti v svetu. To so t.i. trilateralne države in sicer ZDA, Japonska in EU.

Potem opišem aktivnosti, ki potekajo h kreiranju novega mednarodnega patentnega sistema, ki poteka pod vodstvom nadnacionalne organizacije WIPO. Te aktivnosti se nekako razdelijo na tri glavne poti, ki tvorijo ta nov sistem.

Glede pomembnosti industrijske lastnine za posamezne države je kreiranje ustreznih politik na tem področju ključno, če hočemo doseči čim večjo korist, ki jo ustrezen sistem intelektualne lastnine omogoča.

Na koncu podam smiseln sklep o opravljeni raziskavi.

2. Osnove patentov in pridobivanja varstva izumov

2.1. Delitev intelektualne lastnine

Osnovna delitev intelektualne lastnine je delitev na avtorske in sorodne pravice ter pravice iz industrijske lastnine. V prvo kategorijo, ki jo sicer v tem delu ne bom podrobneje obravnaval, ampak jo le omenil zaradi celovitosti obravnave področja, spadajo stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti. Te stvaritve se pojavljajo v mnogih oblikah kot razna pisna dela (knjige, brošure), govorna dela (predavanja, govori) gledališka dela, koreografska dela, pantomimska dela, glasbena dela, filmska dela, likovna dela, fotografska dela, kartografska dela, arhitektura, itn. Ob tem naj omenim, da je pomembno izražanje ideje, ki se avtomatično zavaruje in ne ideja oziroma vsebina sama. Avtorsko pravo se dandanes ukvarja predvsem s širitvijo pravic, ki je postala nujna s pojavom digitalne tehnologije in interneta. Namreč možnosti reprodukcije so se s tema globalnima pojavoma znatno razširile (Pretnar, 2002, str. 60).

V drugo kategorijo pa spadajo patent, znamka, model in geografska označba (Puharič, 2003, str. 31). Ena izmed glavnih vlog varstva intelektualne lastnine je poleg splošne urejenosti ter zaščite potrošnikov in proizvajalcev, tudi pospeševanje mednarodne menjave, ki ima pozitiven vpliv na blaginjo gospodarstva. To dokazujejo mnogi teoretski modeli, ki kažejo ne le na enostranske ampak multilateralne koristi (Kumar, 2001, str. 177).

Druga bolj celostna delitev, zavzema stališče, da je intelektualna lastnina kot interdisciplinarno področje mnogih znanosti predvsem pa prava in ekonomije potrebno obravnavati v tem kontekstu. Ta definicija vključuje tako področje prava, ki obravnava aktivnosti s pravicami intelektualne lastnine z namenom določitve pravil za njihovo gospodarsko izkoriščanje na trgu v konkurenčnem okolju (Pretnar, 2002, str. 23).

2.2. Osnove patentov

Patent se podeli za izum s slehernega področja tehnike, ki je nov, na inventivni ravni in industrijsko uporabljiv (ZIL, 2006, prvi odst. 10 člen). To so namreč kriteriji oziroma zahteve za patentibilnost izuma, torej možnost, da se izumu podeli patent.

Izum oziroma tehnična rešitev je nova, če ni obsežena s stanjem tehnike, se pravi, da ni bila pred datumom vložitve patentne prijave dostopna javnosti z ustnim ali pisnim opisom, z uporabo ali na katerikoli drug način (ZIL, 2006, prvi in drugi odst. 12 člen). Izum je na inventivni ravni, če za strokovnjaka predmet izuma očitno ne izhaja iz stanja tehnike (ZIL, 2006, prvi odst. 14 člen). Izum je industrijsko uporabljiv, če se predmet izuma lahko proizvede ali uporabi v katerikoli gospodarski dejavnosti, vključno s kmetijstvom (ZIL, 2006, 15 člen).

Odkritja, znanstvene teorije, matematične metode in druga pravila, načrti, metode in postopki za duhovno aktivnost se neposredno kot taki ne štejejo za izume in torej ne morejo biti predmet patentnega varstva. Pav tako patent ne sme biti podeljen za izume kirurškega ali diagnostičnega postopka ali postopka zdravljenja, ki se uporablja neposredno na živem človeškem ali živalskem telesu, razen izuma, ki se nanaša na izdelke, predvsem na snovi in zmesi, ki se uporabljajo pri takšnem postopku. S patentom se tudi ne da zavarovati izuma, katerega uporaba je v nasprotju z javnim redom ali moralo (ZIL, 2006, povzeto po 11 členu).

Vsebina (izključnih) pravic, ki jih ima nosilec patenta (ZIL, 2006, 18 člen):

1. Če je predmet patenta proizvod: preprečitev tretjim osebam, ki nimajo imetnikove privolitve, da izdelujejo, uporabljajo, ponujajo v prodajo, prodajajo ali v te namene uvažajo zadevni proizvod;
2. Če je predmet patenta postopek: preprečitev tretjim osebam, ki nimajo imetnikove privolitve, da postopek uporabljajo in ponujajo v prodajo, prodajajo ali v te namene uvažajo proizvod, ki je pridobljen neposredno s tem postopkom;

3. Obseg patentnega varstva je določen z vsebino patentnih zahtevkov.

Lastnik patenta (pravice) ima kontrolo nad tehnologijo, kar omogoča postavljanje višjih cen in tako povrnitev stroškov izumljanja. V zameno pa mora lastnik razkriti izum v dokumentaciji prijave na način, da ga lahko naredi oseba z izkušnjami na tozadnem področju tehnologije. Patentne pravice so ustvarjene napram vsem (erga omnes), ker so lastninske pravice, ki vsebujejo negativno obveznost (negative duty) napram vsem razen dodeljenim in licenciranim osebam (assignees in licencees). Posledica posedovanja je, da preprečujejo prestop meje ozemlja, saj je patent podeljen za državo in velja samo v njej in je tako podvržen nacionalni zakonodaji in reševanju sporov na nacionalnih sodiščih. Izjema je evropski patent, saj učinkuje v vseh članicah, spori pa se bodo reševali na specializiranim centralnem sodišču. Ker imamo opraviti z neotipljivimi sredstvi (intangible goods), govorimo o pravicah uporabe in izkoriščanja ideje (De Carvalho, 2002, str. 16). Mednarodni sporazumi, kot je TRIPS, ki ga obravnavam v kasnejših poglavjih, utegnejo uvesti restrikcije nad močjo nacionalnih zakonodaj in politik. TRIPS namreč prvič uvaja IL pravila v multilateralen sistem trgovanja, v namen garancije minimalnih standardov zaščite po vseh državah (Patents and innovation, 2004, str. 8).

Tu se zdi smiselno predstaviti še osnovne značilnosti patentov.

1. Patent subject matter (predmet patenta) je področje znanja, ki se lahko patentira, če hkrati ustreza kriterijem patentibilnosti (novost, neočiten, industrijska aplikacija). Ti odražajo družbeno presojo, kaj naj se zavaruje s patentom.
2. Patenting requirement (patentne zahteve) so kriteriji ki med drugimi povejo kakšna stopnja inventivnega koraka (inventive step) je potrebna, da je patentna prijava odobrena. Je obseg prispevka izuma k stanju določene tehnologije. Večji je prispevek, bolj selektiven je postopek in zaradi tega manj odobrenih prijav. Manjši je prispevek, večja je verjetnost, da najdemo izume z majhno družbeno vrednostjo. Previsoki kriteriji bi slabo vplivali na inovacije, ki so potrebne za tehnološki prodor pri prehodu v dejanske proizvode in procese.
3. Breadth of a patent (širina patenta) je obseg zaščite podeljene patentnim lastnikom napram imitatorjem in nadgrajenim izumiteljem (follow-on inventors). Obseg patentnega varstva je določen z vsebino patentnih zahtevkov (Puharič, 2003, str. 102). Poleg pridobitve ekskluzivnih pravic na svojem izumu, dobijo lastniki patenta te pravice tudi nad izumi, ki se smatrajo funkcionalno ekvivalentnim njihovem izumu in do določene mere še nad nadgradnjo njihovem izumu. Patenti, ki obsegajo preširoko varstvo, zagotavljajo lastnikom narekovanje prihodnosti, medtem ko na drugi strani premajhno varstvo odvrta raziskave, ki vodijo v nadgradnje obstoječih izumov.

Te značilnosti, vključno z ostalimi političnimi in pravnimi vidiki, številu škod pripisanih sodiščem v primerih kršitev (infringement), in pogoji pri izjemah za raziskovalne namene, determinirajo moč patentov. Tako lahko šibki in »ozki« patenti (weak and narrow) zavirajo investicije v R&D z omogočanjem možnosti imitatorjem, da lažje konkurirajo ceni lastnika patenta. Prav tako lahko šibko varstvo spodbuja skrivnost na račun javnosti in škoduje trgom za tehnologijo in tako ovira širjenje tehnologije. Obratno lahko premočno in široko varstvo povzroči negativne učinke in sicer strateško obnašanje lastnikov patentov, ki lahko uporabljajo svoje ime za prilaščanje dohodka od obstoječih izumov, ki jih tržijo druga podjetja. Na primer, široko varstvo nad osnovnim patentom brez substitutov je lahko ekvivalenten imetju ekskluzivne pravice izkoriščanja ključnih zmogljivosti (essential facility), kar omogoča lastniku oviranje nadgrajenih izumov izumiteljev, ki bi bili pripravljene investirati v R&D za namen kreiranja družbeno koristnih aplikacij.

2.3. Patentna prijava

Tehnične izboljšave in izumi so običajno plod dolgotrajnega dela, ki zahteva tudi precej finančnih sredstev. Ker vsi patentni sistemi postavljajo novost kot osnovni pogoj za varovanje izuma s patentom, je najpomembnejše pravilo, da se prijava za podelitev patenta vložijo pred vsakršnim drugim dejanjem, ki pomeni dostop javnosti do podatkov o izumu, torej pred razstavljanjem na sejmih, pisanjem strokovnih člankov ali reklamiranjem novega izdelka. V roku enega leta po vložitvi prijave v katerikoli državi članici Pariške unije ali WTO ima prijavitelj možnost vložiti prijave, v katerih se sklicuje na to prvo prijavo. Takšno sklicevanje se imenuje "uveljavljanje prednostne pravice" in je zelo pomembno pri izvajanju popolnega vsebinskega preizkusa. Zakonodajci poznajo tudi priznanje prednosti na osnovi razstavljanja na sejmih, ki imajo status mednarodnih sejmov in razstav, vendar je v tem spisku le nekaj največjih sejmov na svetu (ZIL, 2006, povzeto po členu 61 in 62).

Prijava za podelitev patenta se načeloma vložijo v tistih državah, kjer želimo zavarovati svoje interese ali pa pričakujemo, da bo naša konkurenca poskušala izkoriščati naš izum s proizvodnjo ali prodajo novega izdelka. Pridobitev patentnega varstva v drugih državah, (v katerih prijavitelj ni rezident) lahko poteka po treh različnih poteh.

1. Najosnovnejša oblika prijave je nacionalna prijava, ki se vložijo pri ustreznem organu države, v kateri želimo varovanje. Pri tem mora tuji prijavitelj postopek obvezno izvesti prek zastopnikov, ki so vpisani v register zadevne države. Pri večini držav je postopek zelo podoben postopku pred nacionalnim uradom, le da del uradov pred podelitvijo patenta izvede celoten postopek popolnega preizkusa.
2. Druga možna pot je vložitev mednarodne prijave v skladu s Pogodbo o sodelovanju na področju patentov (PCT). PCT predstavlja mednarodni sistem vnosa prijav. Nacionalni prijavitelji lahko vložijo tako prijavo pri svojem uradu, vendar mora biti besedilo prijave v angleškem, nemškem ali francoskem jeziku. Če je besedilo v

nacionalnem jeziku, mora prijavitelj v roku enega meseca vložiti prevod v enega od omenjenih jezikov. Prijavi mora biti priložen ustrezeni obrazec, ki je na voljo pri uradu. Postopek se začne pri nacionalnem uradu in nadaljuje pred Mednarodnim uradom v Ženevi. Ko je tam končan, prijavitelj zahteva postopek podelitve patenta pri ustreznih organih držav, ki jih je v mednarodni prijavi označil. Za mednarodni del postopka ni potrebna uporaba zastopnika, postopek pred državnimi organi pa poteka enako kot pri nacionalni prijavi.

3. Tretja možnost za pridobitev patentnega varstva v tujini je evropski patent, ki trenutno velja v petindvajsetih državah članicah Evropske patentne konvencije (EPC) in državah, ki imajo z Evropsko patentno organizacijo sklenjene posebne sporazume o razširitvi veljavnosti evropskih patentov na te države. Postopek pred Evropskim patentnim uradom (EPO) lahko prijavitelj iz posamezne države izvede sam ali prek ustreznega evropskega patentnega zastopnika. Po podelitvi evropskega patenta mora njegov imetnik pri uradih držav, ki jih je v prijavi za evropski patent označil, v roku treh mesecev predložiti zahtevani obrazec in prevod podeljenega patenta ali patentnih zahtevkov podeljenega patenta v jezik te države ter plačati ustrezne pristojbine za vzdrževanje patenta (Patentno varstvo v tujini, 2006).

Opis postopka prijave obravnavam, ker v sami aktivnosti prihaja do raznih zastojev, ki povzročajo slab izkoristek sistema. Kot bom povedal kasneje je ta del eden izmed razlogov za potrebo po novem sistemu.

2.4. Sistem intelektualne lastnine

Ko tematiko intelektualne lastnine uvrstimo v širši sklop, gledamo na področje kot del uresničevanja dolgoročnih ciljev državne politike. Te lahko v splošnem sklenemo v naslednje kategorije: čim večja obstojna (trajnostna) ekonomska rast in zaposlenost ter višji standard življenja ob ohranjeni finančni stabilnosti in tako prispevati k razvoju svetovne ekonomije, čim enakomernejša distribucija bogastva, usklajena ekonomska ekspanzija med državami, ekspanzija svetovne trgovine na multilateralni in nediskriminatorni osnovi v skladu z mednarodnimi obveznostmi. Dobro razvit in zdrav sistem intelektualne lastnine je pomemben za vsako državo, ki si želi ekonomski in socialni razvoj. Varstvo intelektualne lastnine spodbuja uporabo in nadaljnji razvoj lokalnih inovativnih in umetniških talentov in sredstev. Vzgaja in ščiti lokalna sredstva intelektualne lastnine kot so tradicionalno znanje in folklor, zaradi stabilnosti okolja in spoštovanja pravic pa spodbuja oziroma privablja investicije. Poleg tega intelektualna infrastruktura omogoča udeležbo v izmenjavi komercialno dragocenih informacij na mednarodnem nivoju ter hiter in lažji dostop do informacij o novi tehnologiji, kot so mednarodne patentne prijave in izvlečki dostopni preko PCT-ja. Iz globalnega vidika ustrezen sistem intelektualne lastnine prispeva k večji stabilnosti in varstvu zaščitenih pravic na vedno bolj konkurenčnem globalnem trgu. Nadalje lahko sistem pripomore k boju proti ilegalnim aktivnostim kot sta ponarejanje in piratstvo.

Varstvo daje pobudo za človeško kreativnost, širi meje znanosti in tehnologije in bogati svet književnosti in umetnosti, z delovanjem na stabilnost okolja za trženje produktov intelektualne lastnine pa tudi spodbuja mednarodno menjavo.

2.5. Funkcije patentov oziroma sistema

Obstaja več teorij o vlogi oziroma funkciji patentov. Prve smatrajo patente kot merilce vrednosti izumov, druge kot nevtralne družbene mehanizme, ki preko inovacij usmerjajo k ustrezni alokaciji privatnih resursov h kreiranju tehnologije.

Najbolj pogosta razlaga funkcije patenta je nagrada izumitelju, ki z svojim izumom prispeva k ekonomskemu in tehnološkemu razvoju. Nagrada v obliki rente lahko izvira iz zahteve neposrednega plačila uporabnikov izuma. Za to je potreben pravni mehanizem, ki omogoči izumiteljem, da postavijo cene za svoje izume, kar je vloga patentov in poslovnih skrivnosti. Alternativni način temu je zagotavljanje izumiteljem javna sredstva in drugih privilegijev s strani države. Učinek plačila je tu posreden, skozi davke, ki jih bodo plačali uporabniki, kot tudi neuporabniki izumov (De Carvalho, 2002, str. 2).

Druga razlaga funkcije patentov predstavlja kritiko prvi in govori o patentu kot pravnem varstvu, ki zagotavlja izumitelju, da ga izkoristi na trgu v komercialne namene, podobno kot koncesijo (Patent and innovation, 2004, str. 2).

Kritika, ki jo zaradi praktičnih smernic lahko uporabimo pri gradnji patentnega sistema, temelji na naslednjih dejstvih (De Carvalho, 2002, str. 4):

1. Patent predstavlja tehnično evaluacijo, da je izum nov, na inventivni ravni, industrijsko uporabljiv. Patent ne vsebuje presoje o ekonomski vrednosti, še več, veliko jih ostane nekaj neizkoriščenih, ki nikdar ne pridejo na trg.
2. Patenti so podvrženi identičnim standardom, ne glede na področje tehnologije. Pri gradnji sistema bi morda morali postaviti pod vprašaj tudi to dejstvo.
3. Zakonodaje nekaterih držav poudarjajo, da so patenti namenjeni družbenim ciljem bolj kot ciljem posameznikov. Posledično se nekaterim lastnikom patentov ne dovoljuje pridobiti toliko dobička na trgu, kot bi si ga želeli. Že zaradi pomanjkanja zanesljivih števil ni realno ocenjevati ali so eksternalije iz patenta enakovredne ali presegajo izumiteljev prispevek k generiranju znanja. Dostikrat je tako potrebno tehtati med manjšimi prekrški recimo pri manjših kršitvah določil varstva konkurence, ki ga uporaba patenta povzroča, in dejstvom, da bi omejevanje patenta povzročilo probleme na področju, npr. javnega zdravstva.
4. Doba trajanja patenta ni povezana z dobičkom iz zaščitene izuma. Če bi temu bilo tako bi bil viden nek proporcionalen odnos patenta in ekonomske vrednosti nagrade. Tak sistem bi bil nepraktičen, ker ne poznamo ekonomske vrednosti in dobička, ki ga bo izum generiral na trgu. Po drugi strani bi prišlo do zlorab in diskriminacije pri

odobravanju ugodnejših patentov določenim subjektom in tehnologijam. Tako imajo patenti standardno dobo trajanja ne glede na področje tehnologije. Ker so izjeme vseeno možne (patent se lahko podaljša) morda pri gradnji novega sistema ne bi bilo primerno spreminjati tega področja.

5. Ob neizkoriščanju zaščitenega izuma je lahko patent tudi odvzet in preko prisilne licence podeljen komu drugemu. Lastnik patenta ima v tem primeru nadaljnjo obveznost in mu sam patent nikakor ne more pomeniti nagrade. Šele izkoriščanje patenta lahko pripelje do te.

Kitch govori o tem, da patent bolj služi kot garancija, da izum ne bo oropan od "free riderjev". To je podprl s tremi značilnostim obstoječega patentnega sistema (Pretnar, 2002, str. 131):

1. Obseg patentnih zahtevkov je veliko večji kot bi ga zahtevala funkcija patenta (kot nagrade).
2. Pravila, kot so prioriteta in časovna določila silijo izumitelja, da prijavi patent preden sploh ugotovi možnosti za nagrado.
3. Kot tretje pa obstaja dejstvo, da so bili izdani mnogi tehnološko pomembni patentni veliko prej preden jih je bilo možno komercialno izkoriščati.

Izumi so vedno patentirani preden so testirani na trgu, kot posledica pravne zahteve, predvsem zaradi novosti. Če navedemo dejstvo, da približno 40-50% patentov ni uporabljenih, lahko sklepamo, da so ostali uporabljeni in sicer predvsem za zadovoljitev trenutnih potreb trga. Seveda pa obstajajo tudi izumi, ki so nastali ne glede na potrebe trga, ampak so bili izumljeni že zaradi same potrebe individualista po izumljanju. Ti predstavljajo majhen odstotek vseh prijav (okoli 15%)(De Carvalho, 2002, str. 8).

Alternativni instrument patentom so poslovne skrivnosti, ki tako kot patenti, omogočajo pridobitev rent neposredno na trgu. Zato poslovne skrivnosti predstavljajo konkurenčen instrument, saj je bilo privatno prilaščanje inovacij vedno dovoljeno za razliko od patentov.

Glavno vprašanje pri funkciji patentov se nanaša na sposobnost delovanja patentnega sistema v primeru, da bi ga naredili družbeno bolj sprejemljivega, kar pa bi hkrati pomenilo manj individualnih koristi lastnika patenta. Nasprotje ciljev individualista in družbe kot celote je namreč očitna. Transakcijski stroški bodo porastli vedno, ko bodo patenti podvrženi subjektivnim pristopom. To pa zato, ker v skladu s primarno vlogo, patenti niso družbeno zaželeni. Razlog za gradnjo patentnega sistema je potreba po sistemu, ki iz družbenega vidika deluje bolj učinkovito kot poslovne skrivnosti in vseeno dovoljuje privatno okoriščanje znanja. Čeprav tudi patenti ne vodijo k optimalnem izkoriščanju izuma z načelom razkritja izuma precej zmanjšajo transakcijske stroške, ki jih vsebujejo poslovne skrivnosti. Transakcijski stroški so močno povezani s stroški pridobivanja informacij. Aktivnosti povezane z pridobivanjem informacij tako povečajo transakcijske stroške. Kot na primer

iskanje informacij o distribuciji cen in količin blaga in delovne sile kot vira, sestavljanje pogodb, nadzor podpisanih strank, če izpolnjujejo pogoje iz pogodbe, uveljavljanje pogodbe in popravek s škodo, če podpisniki ne izpolnjujejo pogodbene obveznosti, varstvo lastninskih pravic napram prekoračitvam tretjih oseb (npr. proti piratom). V splošnem so patenti družbeno bolj učinkoviti, saj je funkcija patentov zmanjševanje transakcijskih stroškov, ki nastanejo iz pomanjkanja informacij o prikriti tehnologiji in tako spodbuditi poslovne partnerje, da pričnejo z dejavnostmi, ki maksimizirajo vrednost produkcije (De Carvalho, 2002, str. 16).

2.6. Patenti in konkurenca - pozitivni in negativni učinki na inovacije in širjenje znanja/tehnologije

Patenti opravljajo svojo funkcijo na trgu, to je na prostem trgu. Monopolističen trg ali centralno planska ekonomija omejujeta vrednost patentnega sistema na periferne in sekundarne funkcije, kot sta vir tehničnih informacij in komercialen prestiž. Edini pomembni uporabniki patentnega sistema so dejanski in potencialni konkurenti, ki jih vodijo tržne potrebe in pričakovanja. Tem sistem omogoča, da bolje ovrednotijo izume. V svetu brez instrumentov za merjenje pravic izumiteljev, bi vsak primer neustreznega prilaščanja "skritih" izumov zahteval posredovanje sodišč. Posledično bi nastali privatni in družbeni stroški. Uvedba merilnih instrumentov, kot so patenti, zmanjša stroške merjenja in uveljavljanja zaščitene pravic. Razkritje izuma v patentnih specifikacijah spodbuja konkurente, da izumljajo "okoli" obstoječega in zaobidejo ekskluzivnost, ki jo patent predstavlja. To pomeni izumljanje novih izumov in ne ponovno izumljanje prejšnjih. V nasprotju s tem poslovne skrivnosti (oziroma njihovo varstvo) tega ne spodbujajo, ampak lahko povzročijo ponovno izumljanje že izumljenega, kar pomeni potratu resursov. Če kršitelj (tisti, ki reproducira obstoječ izum) želi postaviti pod vprašaj veljavnost patenta, mora dvakrat premisliti, saj neveljavnost patenta povzroči dostopnost do izuma vsakomur in ne samo njemu.

Z vidika države sta patent in javno financiranje sicer alternativna mehanizma, vendar sta lahko koncepta za tema pojmov povsem združljiva. Tudi danes vlade uporabljajo subvencioniranje inovativnih aktivnosti na področjih, kjer privatni sektor noče ali ni zmožen raziskovati, kot je na primer zdravstveni sektor. Patenti so alternativa javnem financiranju zato, ker ne predstavljajo problemov z učinkovitostjo, ki jo prinašajo politične odločitve.

Patenti izboljšujejo ovrednotenje in s tem tudi cene zaščitene tehnologije. Tako patenti zmanjšujejo velike transakcijske stroške, ki izvirajo iz upravljanja s tehnologijo preko poslovnih skrivnosti in javnega financiranja. Še vedno pa bodo nagrade in javne podpore dosegle svoj učinek na področjih, kjer bodo pač prisotne (te pokrijejo stroške R&D). Vlade pa se morajo odločiti, katero področje je družbeno pomembno. Seveda se pri tem pojavi problem družbenih stroškov zaradi političnih odločitev, ki bodo imele prednost pred ekonomsko učinkovitostjo.

Patentni sistem predpostavlja, da si bo izumitelj povrnil stroške R&D na trgu. Za učinkovitost patentov je potrebno svobodno tržno okolje, v nasprotnem primeru le-ti predstavljajo zgolj papir s tehničnimi specifikacijami, kot npr. v komunističnih državah. V teh se je patent (certifikat) razdelil na dve pravici, pravica nagrade, ki gre izumitelju in pravica lastnine, ki gre državi. Posledično je veliko prijav patentov šlo iz SZ v druge bolj tržne države. Sporazum TRIPS, o katerem pišem kasneje, zatorej že v preambuli poudarja privatnost pravic intelektualne lastnine. Zato se spodbuja predvsem manj razvite države, da svoj režim spremenijo v tržno svobodnega. V manj razvitih državah je vloga patentov namreč omejena, ker ne obstaja neki konkurenčni okvir, brez katerega patenti ne morejo delovati kot merilni instrumenti (metering devices) (De Carvalho, 2002, str. 21).

Patentni sistem obstaja, ker je edini poznani pravni institut, ki omogoča izumiteljem ovrednotiti tehnologijo in sočasno omogoča družbi, skozi konkurenčen boj tržnih sil, oceno tega ovrednotenja z relativno učinkovitostjo. Glavno opravičilo za sistem je zmanjšanje transakcijskih stroškov v primeri s subvencijami in poslovnimi skrivnostmi. Transakcijski stroški vsebujejo stroške merjenja in uveljavljanja pravic. Če transakcijski stroški ne bi obstajali, zakonodaja ne bi bila pomembna, ker bi se posamezniki pogajali brez stroškov in to na način, ki bi povečeval vrednost produkcije. Lastninske pravice namreč ne bi bile potrebne (ker ne bi bilo informacije za varovanje). To je bistvo t.i. Coasovega teorema, ki pravi da bi bili pri popolni konkurenci privatni in družbeni stroški enaki. To implicira, da jasnejša definicija lastninskih pravic zmanjšuje transakcijske stroške in potemtakem vodi do višje skupne vrednosti različno interesnega outputa. Namreč ob popolni konkurenci bi obstajala popolna informiranost vseh subjektov, česar pa v realnosti ni (De Carvalho, 2002, str. 22).

Glede vpliva patentov oziroma patentnega sistema na spodbujanje inovacij in širjenja tehnologije kot primarnima funkcijama patentov, lahko ugotovimo naslednje. Patenti predstavljajo iniciativen mehanizem inovacijam, tradicionalno pa imajo tudi negativen učinek in sicer na konkurenco in širjenje tehnologije. Ker ima lastnik patenta ekskluzivno pravico nad izumom, lahko postavlja višje cene in omejuje ponudbo. V najslabšem primeru bodo lastniki patentov hoteli okrepiti pogajalsko moč pri pogajanjih z drugimi podjetji in sicer z blokiranjem dostopa konkurentom do ključnih tehnologij ali obratno - se poskušali izogniti njihovi blokadi. To imenujemo "**strateško patentiranje**" (strategic patenting), ki se je vidno razvilo v zadnjem desetletju in pol, še posebej v elektronski industriji. To predstavlja zlorabo prvotnega namena patenta kot orodja za spodbujanje inovacij in širjenje znanja. Družbeni stroški prijav patentov bi se lahko zmanjšali z odvrčanjem prijav za manjše, ekonomsko nepomembne izume ter odvrčanjem od strateškega patentiranja (ki je družbeno nezaželeno) (Merrill et al., 2005, str. 56).

Alternativni načini doseganja tega so lahko: 1) bolj strikten preizkus, kjer bi bile manj kakovostne prijave odvrnjene z minimalno verjetnostjo odobritve; 2) zmanjšanje pristojbin po tem, ko je patent že odobren (in obratno pri zavrnitvah: povečanje stroškov) kar bi spodbujalo prijavitelje k «samoselekciji» in posledično zmanjšalo slabe prijave; 3) drugovrstno patentno

varstvo oziroma povečanje uporabe majhnih in manj inovativnih patentov (petty patents) kot alternativo standardnim patentom. Ta sistem deluje v mnogih državah že vrsto let; 4) gradnja kredibilne javne domene kot alternativa, npr. spodbujanje podjetij k objavljanju izumov na določenih internet straneh po nizki ceni, ko je edini namen patentiranja preprečiti drugim, da to storijo prej (praksa t.i. defenzivnega patentiranja-defensive patenting) (Patents and innovation, 2004, str. 18).

Prepričanje, da patenti predstavljajo izmenjavo (**trade-off**) med iniciativo k inoviranju in konkurenco na trgu ter širjenje tehnologije, lahko danes korigiramo. Nedavni razvoj v znanosti in tehnologiji, patentnih politikah in ekonomski analizi patentov, ponuja naslednjo razlago: Patenti lahko hkrati ovirajo inovacije pod določenimi pogoji in spodbujajo širjenje znanja pod drugimi pogoji. Vpliv patentov na inovacije in ekonomsko uspešnost je namreč kompleksno vprašanje, kjer potrebujemo uravnovešeno naravnavanje (fine tuning) patentnega okvirja v kolikor hočemo, da postane učinkovit instrument politike razvoja.

Empirične študije potrjujejo patente kot spodbujevalce inovacij s popravkom o medpanožni variaciji. Večina podjetij v EU, ZDA in Japonski meni, da je patent izjemno pomemben instrument varstva njihove konkurenčne prednosti predvsem na področju biotehnologije, zdravil, kemikalij in do določene mere tudi za stroje in računalništvo. Na ostalih področjih podjetja menijo, da so patenti manj pomemben instrument zaščite izumov in zato kot alternativo uporabljajo poslovno skrivnost, tržno vodstvo, tehnološko kompleksnost in nadzor nad komplementarnimi sredstvi (Patents and innovation, 2004, str. 9).

Pozitiven učinek patentov na konkurenco se kaže s povečanim številom vstopov na trg in kreiranjem novih podjetij. Med novimi so predvsem mala podjetja, ki lahko pogostokrat, zahvaljujoč njihovim patentnim portfolijem, branijo svoje pravice proti multinacionalkam. Poleg tega so lahko patenti ključen element pri pridobivanju dodatnega kapitala od skladov rizičnega kapitala (venture capitalists). Podobno lahko patenti spodbujajo širjenje tehnologije, saj patentiranje pomeni razkritje informacij, ki bi sicer lahko ostale prikriti. Raziskave kažejo, da je razlog za neodločanje podjetij za patentno varstvo strah, da bodo s tem (pre)puščali informacije konkurentom. Podjetja namreč dojemajo patente kot vir informacij. Patenti tudi pospešujejo transakcije na trgih za tehnologijo, saj so lahko kupljeni in prodani kot lastnina ali pa kot predmet licenciranja. Pospeševanje širjenja tehnologije pa je tudi cilj vlad, ki si želijo, da bi tudi univerze patentirale svoje izume z namenom podeljevanja licenc različnim podjetjem (businesses), ki bi jih nadalje razvijali in komercializirali. Negativni učinek patentnega varstva na inovacije je zaznati še posebej tedaj, ko omejuje dostop do ključnega znanja. To je posebej očitno v novih tehnoloških področjih, ko ima inovacija tržno kumulativno naravo, medtem ko patenti ščitijo osnovne izume. V tem primeru lahko preveč široko varstvo osnovnih izumov odvrča nadaljnje inovacije, če denimo lastnik patenta za osnovno (predpogoj za nadaljnje raziskave) tehnologijo prepreči dostop drugim pod določenimi (razumnimi) pogoji. Še posebej je to očitno v novih tehnologijah kot sta npr. genetika in software (Patents and innovation, 2004, str. 9).

Potemtakem obstajajo pozitivni in negativni učinki patentov na inovacije in širjenje znanja-tehnologije. To je odvisno od določenih pogojev, predvsem značilnosti patentnih režimov. Predmet patenta, patentne zahteve in patentna širina so osnovna orodja, ki jih politični kreatorji (policy makers) lahko uporabijo, da bi lahko hkrati povečali inovacije kot tudi širjenje znanja (Patents and innovation, 2004, str. 10).

Pomembno je, da je celoten sistem naravnan v maksimiziranje pozitivnih in minimiziranje negativnih učinkov. Drugače povedano - potrebne so politične odločitve, javna politika, zakonodaja itd., ki naj ustvarijo okolje oz. razmere, ki bodo predstavljale dispozicijo za razvoj pozitivnih učinkov patentov.

3. Razvoj patentnega sistema

Družbena blaginja in gospodarska rast sta v precejšnji meri odvisna od tehnoloških inovacij, ki poleg pospeševanja učinkovitega koriščenja razpoložljivih redkih resursov, zagotavljajo tudi dostop do novih. Če hoče družba živeti v prosperiteti mora za to obstajati stalen tok tehnoloških inovacij. Patenti pa pri tem, kot je večkrat zmotno dojeto, niso edini način spodbujanja izumiteljske aktivnosti. To nam govori zgodovina, kjer je bil tehnološki napredek mogoč tudi brez sistema patentov. Države so se zanašale na nagrajevanja javnosti, ki so opravljala funkcijo pospeševanja inovacij. Na področjih, kjer nagrad ni bilo, so bili ekonomski interesi za izume zaščiteni preko poslovnih skrivnosti (De Carvalho, 2002, str. 15).

Iz instrumentov kot so npr. osebne nagrade, privilegiji in monopoli, ki so jih države uporabljale za spodbujanje inovacij, se je sistem razvil v režim individualnih privatnih pravic. Inovacija kot taka je očitno dobrodošla, saj je že od nekdaj spodbujana in nagrajena, kar samo implicira na pozitiven učinek, ki ga ima na celotno gospodarstvo. Skozi zgodovino se je spremenil samo način nagrajevanja oziroma spodbujanja inovacij (De Carvalho, 2002, str. 11). Moderni koncept patentov, ki ga poznamo danes, izvira iz Benetk. Tam je bil namreč leta 1474 sprejet prvi patentni zakonik, s katerim je bila izumiteljem podeljena pravica prispevati k dobiti mesta s svojimi izumi. Ostalim pa je bilo, brez privolitve in podelitve licence od prvotnega izumitelja, v obdobju desetih let prepovedana izdelava podobnega izuma. Države so prepovedale ali celo uničile izume, ki so kopirali ali samo konkurirali tistemu, komur je že bila podeljena pravica.

Od privilegijev srednjega veka do modernega patenta lahko ugotovimo dve stvari. Privilegiji so bili odobreni v okolju, kjer ni bilo ekonomske svobode. Izumitelji niso mogli izkoriščati svojega znanja, razen če jim je bila podeljena posebna odobritev. Za razliko od patenta, kjer obstaja pravica izključitve drugih, je bil privilegij samo pravica izkoriščanja svojega izuma na trgu (De Carvalho, 2002, str. 13).

Kot drugo pa je opaziti, da obstaja razlika med tistim, ki je predstavil izum recimo z "uvozom" tujega izuma v svojo državo in tistim, ki ga je prvi dejansko izumil. Slednje se je pojavilo kot posledica izboljšanja v komunikacijski tehnologiji, ki je omogočila hitrejše širjenje (transferja) tehnologije med državami in regijami. Najbolj drastična sprememba, ki izhaja iz 18. stoletja iz Francije in Anglije pa je bil prenos pravic na tretje subjekte. V času prve industrijske revolucije pa so bile pravice patenta spoznane kot lastninske pravice. Inovatorji so bili poistoveteni s kapitalisti in si tako želeli intenzivirati izkoriščanje izumov. Z intenzifikacijo so se podjetniki ločili od izumiteljev, ki so bili združeni v raziskovalnem oddelku namenjenemu novim izumom. Za ureditev odnosov med temi subjekti je bila potrebna nova patentna zakonodaja (sredina 19. stoletja). Poleg tega so patenti postali sredstva podjetij, kar je zahtevalo njihovo varstvo na mednarodni ravni, kakor tudi sprejetje višjih standardov pravne zaščite (De Carvalho, 2002, str. 14).

3.1. Pariška konvencija

Zaradi potreb novega ekonomskega fenomena - vzporedne mednarodne menjave, kot pomembnega dela normalnih gospodarskih dejavnosti, so nacionalni patentni sistemi izgubili svojo korist in namen. Zato je bil potreben nek mednarodni sistem, ki bi preprečeval ponarejanje blaga in piratstvo, ki sta se pojavljala, ko je blago prestopilo meje. Potreba po takem sistemu se je pojavila v času prve industrijske revolucije, ko je v drugi polovici 19. stoletja prišlo do razsežnosti mednarodne menjave in mednarodno usmerjenega pretoka tehnologije. Še posebej je bilo to očitno na področju znamk in patentov. Tako je v letu 1873 več izumiteljev zavrnilo udeležbo na mednarodni razstavi izumov v Dunaju zaradi bojzani, da bi se te izume kopiralo. Poleg »ad hoc« sprejetega avstrijskega zakona za začasno varstvo izumov tujim udeležencem na sejmih, je bila na Dunajskem kongresu izražena nujna želja po varstvu izumov tudi na mednarodni ravni. To je bil tudi povod za sprejetje enotne zakonodaje s tega področja in podpisa (11 držav) t.i. Pariške konvencije leta 1883. Ta sicer večkrat revidirana konvencija je še danes steber mednarodnega patentnega sistema (Pretnar, 2002, str. 80). Pariško konvencijo o varstvu intelektualne lastnine je do konca leta 2005 podpisalo 169 držav (Podpisnice Pariške konvencije, 2006). V konvenciji so obravnavani vsi vidiki oziroma pravice intelektualne lastnine od izumov, znamk, industrijskih vzorcev, modelov, blagovne znamke, geografskih indikatorjev, do zatiranja neloyalne konkurence.

Vsebinska določila lahko razvrstimo na tri skupine:

1. načelo nacionalnega obravnavanja,
 2. načelo prednostne pravice in
 3. skupna pravila.
-
1. Nacionalno obravnavanje pomeni, da mora za varstvo industrijske lastnine vsaka država podpisnica konvencije, priznati pripadnikom (narodnost je širši pojem od državljanstva) drugih držav podpisnic enako varstvo, kot ga priznava svojim

pripadnikom. Potemtakem naj bi tujci uživali enako varstvo kot domači pripadniki in ne bi bili na noben način diskriminirani. To pomeni, da je izključena vsaka zahteva po vzajemnosti varstva. V primeru, da ima neka država daljše varstvo kot druga, le-ta ne more pripadnikom druge države "skrajšati" čas varstva na čas, kot ga imajo v tej drugi državi. To načelo velja za kodificirano pravo ter tudi za sodno prakso in prakso patentnega urada. Načelo pa ne zahteva vsebinskih izenačitve pogojev varstva med članicami konvencije temveč le izenačitev tujcev z domačimi pripadniki. pri pridobivanju varstva.

2. Prednostna pravica se nanaša na patente, uporabne modele (v SLO patenti s skrajšanim časom), znamke in industrijske modele in omogoča, da lahko vlagatelj na osnovi redne prve prijave, ki je vložena v eni zmed držav podpisnic konvencije, v določenem časovnem obdobju (12 mesecev za patente) zaprosi za varstvo v vsaki drugi državi podpisnici konvencije; druge prijave bodo tako obravnavane, kot da bi bile vložene z dnem prve prijave in bodo zato imele te prijave prednost pred prijavi, ki bi jih lahko vložile druge osebe za enak izum v vmesnem časovnem obdobju. Tako noben dogodek, vključno z objavo izuma, v tem času ne more vplivati na drugo prijavo. Ta določba omogoča prijavitelju, da mu ni potrebno predložiti morebitne prijave v drugih državah istočasno, ampak ima za to čas v vmesnem času (12 mesecev za patent), da se odloči v katerih državah želi pridobiti varstvo.
3. Med skupna pravila sodi tudi načelo neodvisnosti za patente, kar pomeni, da so po podelitvi v različnih državah podpisnicah konvencije za enak izum neodvisni drug od drugega. Načelo odraža načeli teritorialnosti in nacionalnega obravnavanja (Pretnar, 2002, str. 81).

Ob drugi industrijski revoluciji, t.i. znanstveno-tehnični revoluciji, v obdobju po drugi svetovni vojni, je prišlo ponovno do večjih sprememb. Z novimi znanstvenimi in tehničnimi spoznanji in posledično velikega povečanja mednarodne menjave je eksponentno naraščala tudi patentna aktivnost, kar se kaže v velikem povečanju števila patentnih prijav. Na področju patentnega varstva sicer ni bilo ustvarjenih nekih novih pravic, je pa bilo sprejetih veliko novih specializiranih sporazumov, konvencij in pogodb, ki so bili bolj tehnične in le do manjše mere vsebinske narave (kot npr. Pogodba o sodelovanju na področju patentov PCT) (Pretnar, 2002, str. 84).

V času sprejemanja Pariške konvencije je bil ključen dejavnik nezmožnost pridobitve varstva v tujini pod nediskriminatornimi pogoji. To je bil moteč dejavnik za mednarodno trgovino, ki se povečuje precej hitreje kot proizvodnja in je tako postala motor svetovne gospodarske rasti. Ob tem je postala nuja sprememba vsebinskih določb varstva intelektualne lastnine. Danes, ko je prišlo ob razvoju digitalne in telekomunikacijske tehnologije do novih motenj v trgovini, ki so posledica različne ravni obsega varstva med posameznimi nacionalnimi zakonodajami, so torej ključen problem razlike v stopnji varstva. Današnji problemi v mednarodni trgovini, ki

jih na patentnem področju rešuje TRIPS, se namreč precej razlikujejo od tistih iz časa sprejemanja Pariške konvencije. Sporazum TRIPS, za razliko od Pariške konvencije, določa neke minimalne standarde varstva (Pretnar, 2002, str. 56).

Razvite in manj razvite države

Zaradi spremenjenih ekonomskih in političnih razmer je prišlo do vse večje delitve sveta na razviti "sever" in nerazviti "jug". Glavni razvojni tvorec in vir bogastva so postale inovacije, tako da so države, ki so bile pred tem bogate z zemljo in naravnimi bogastvi postale sedaj revne. Nastajal je večji razmak med tehnološkim in siceršnjim razvojem držav. Posledično so se pojavljale tudi večje razlike med nacionalnimi zakonodajami na področju intelektualne lastnine. Tako se je v manj razvitih državah prijelo mnenje, da je močno patentno varstvo razlog za tehnološki razcep med državami in škodljivo gospodarstvu in socialnem razvoju. Te države potrebujejo patentni sistem, ki bo dovolj močen, da bo privabil FDI, zagotavljal notranje licenciranje (inward) in spodbujal lokalne investicije v raziskave. Potrebno je tudi proučiti stanje inovativne sposobnosti držav v razvoju. Vseeno pa morajo te države tudi zaščititi svojo sposobnost dostopa do tehnologije in absorbiranja obstoječe tuje tehnologije, s čimer so se morale v svojih zgodnjih stadijih razvoja ukvarjati tudi razvite države (Barton, 2004, str. 342). Zaradi tega je veliko držav poseglo na vsebinsko raven patentnega varstva, ki se je znižalo npr. s skrajšanjem roka varstva in določitvijo mnogih izjem glede patentiranja. Na drugi strani je bila v razvitih državah prisotna želja po širjenju in zviševanju standardov varstva (Dutfield, 2004, str. 52). Temu namenu sledi sklenitev Evropske patentne konvencije EPO leta 1973, ki določa enoten in centraliziran postopek podeljevanja patentov za več držav hkrati. Poleg te procesno-pravne prvine, določa konvencija le nekaj določb materialno-pravne narave, vendar s pomembnimi posledicami za obseg varstva. Razlike v vsebinski stopnji varstva med državami so bile po Pariški konvenciji (načelo nacionalnega obravnavanja) še vedno dovoljene. To v današnjem svetu predstavlja veliko oviro nadaljnjemu razvoju, saj je bolj smiselno poenotenje. Specifične značilnosti, ki bi jih te države lahko vgradile v svoje patentne sisteme, zaradi rešitve njihovih težav, je vsekakor problematična tema. Kako te značilnosti vgraditi v mednarodni sistem pa je še bolj ključno vprašanje, ki ga obravnavam glede na obravnavano tematiko tega diplomskega dela.

Administracija

Na področju administracije je pomembna transformacija oz. prenos Enotnega mednarodnega urada za intelektualno lastnino (BIRPI) iz oblasti švicarske vlade in lokacije Berna v Ženevo. Tam so leta 1960 s konvencijo ustanovili mednarodno organizacijo WIPO, ki je imela svoje upravne organe in je nadomestila omenjeni BIRPI. To je pustilo posledice tudi v administrativnih in končnih določbah Pariške konvencije in tudi v nekaterih drugih takratnih pogodbah. Leta 1974 tako WIPO postane specializirana agencija v sistemu OZN. Ta agencija kakor tudi predhodnica BIRPI sta bili s pospešenim tehnološkim razvojem in nenehno rastjo

mednarodne menjave pred stalnimi izzivi nadgradnje obstoječih sporazumov, ki so predstavljali takratni mednarodni patentni sistem (Pretnar, 2002, str. 87).

Danes se ob ekonomski in siceršnji globalizaciji pojavlja potreba po prehodu v svetovno gospodarstvo, kar zahteva tudi globalni sistem varstva intelektualne lastnine. Vendar se problem nakazuje že, ko postavimo pod vprašaj načelo suverenosti, kot najvišje načelo posamezne države. V prihodnosti se pojavlja problem pomanjkanja neke svetovne organizacije, ki bi imela moč, kot jo ima denimo nacionalna vlada v svojem gospodarstvu. Obstoječe mednarodne organizacije kot so IMF, WB, ZN, WTO so stvaritve nacionalnih vlad in predstavljajo obliko sodelovanja med njimi. Ne obstaja pa neka formalna globalna institucija ali vlada, ki bi lahko nadzirala in se ukvarjala z razvojem globalnega gospodarstva (Pretnar, 2002, str. 92).

Kakorkoli že, WIPO je dana naloga preoblikovati sedanji mednarodni sistem varstva intelektualne lastnine v globalnega, sprejemljivega za celotno mednarodno skupnost.

Konkurenca

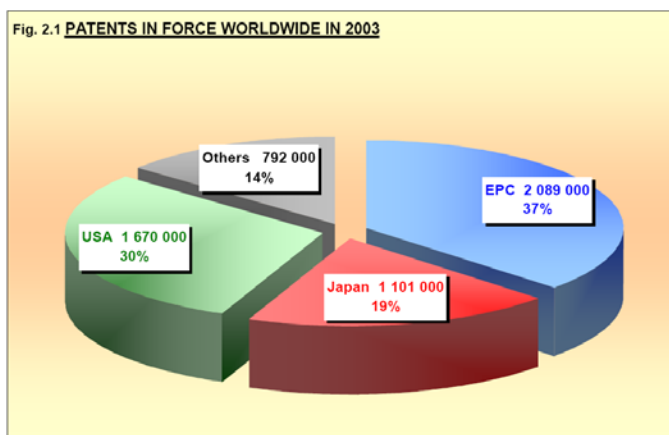
Spremembe na področju biotehnologije, poslovnih metod, programske opreme, interneta, tradicionalne veščine, varstvo folklore, ki dnevno prinašajo nove tehnologije, zahtevajo veliko dela tako na načelni, vsebinski kot tehnični ravni. Razvoj sistema pa bo tudi glede na zgodovinski razvoj soodvisen z razvojem mednarodne menjave. In ker se varovano blago prodaja na trgih, na katerih vladajo zakoni konkurence, je le-te potrebno obravnavati v tem kontekstu. Na trgu obstaja konkurenčni boj na strani ponudbe, kjer ponudniki z cenovnimi in necenovnimi elementi skušajo pridobiti potrošnika. Prav tako lahko podjetja tekmujejo za redke vire, delovno silo, finance itd.. Med necenovne elemente štejemo tudi znanje v smislu tehnološke superiornosti, ki oplemeniti proizvod, da bo le-ta bolj privlačen za potrošnika. Tu pride v poštev intelektualna lastnina, ki to superiornost omogoča. Poleg doseganja te konkurenčne prednosti se ponudniki soočijo tudi z bojem za potrošnika z oglaševanjem in svojo znamko, ki prepričuje potrošnika predvsem o kvaliteti ponudnikovega izdelka (Pretnar, 2003, str. 112).

4. Spremembe in razmere v svetu, ki zahtevajo spremembo obstoječega sistema

Patenti igrajo vse pomembnejšo vlogo pri inovacijah in posledično ekonomski uspešnosti, kar kažejo podatki o številu prijav, ki so se v zadnjem desetletju precej povečale. To nam lahko da sporočilno vrednost, da je ta oblika varstva očitno ustrezna ali celo nujna v današnjem konkurenčno usmerjenim svetu. Porastu števila patentov gre pripisati zadnjim spremembam pri inovacijskih procesih, ekonomiji in patentih režimih. Znanstveni in tehnološki napredek je ustvaril novi val inovacij predvsem v informacijski in komunikacijski tehnologiji ter

biotehnologiji. Internet in komunikacijske tehnologije so omogočile razvoj elektronskega poslovanja, kjer poteka na virtualnem trgu konkurenca med velikimi in majhnimi podjetji. S tem je ustvarjen globalni trg, ki ima mnogo značilnosti popolne konkurence in kjer geografska razdalja ne igra nobene vloge. Sami inovacijski procesi so vse manj koncentrirani samo na posamezna podjetja in so vse bolj odvisni od interakcij med globalnimi mrežami tako privatnih kot tudi javnih akterjev (Pretnar, 2003, str. 111).

Slika 1: Število veljavnih patentov pri uradih EPO, USPTO, JPO v letu 2003

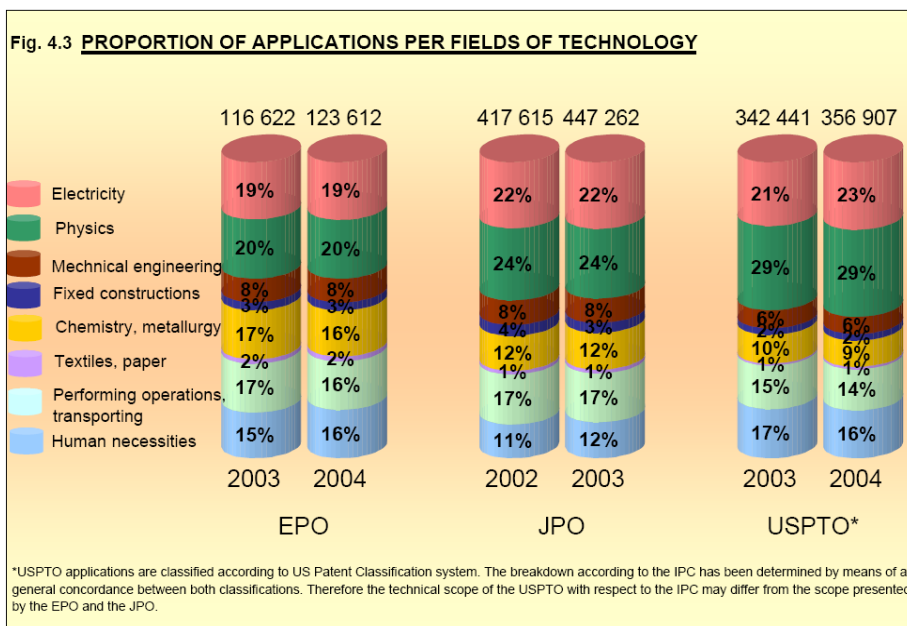

Najnovější podatki na globalnem nivoju so dostopni za leto 2003 oz. 2004.

Vir: Trilateralno statistično poročilo, 2005, str. 5.

Analiziram tri največje patentne urade na svetu, ki so, kot kaže Slika 1, v letu 2003 dobili več kot 86% vseh patentnih prijavi na svetu (opaziti je trend naraščanja, saj so ti uradi leta 2000 skupaj zavzemali 83% delež).

Slika 2: Število patentnih prijavi po vrsti tehnologije, v letu 2002, 2003 in 2004

Najnovější podatki na globalnem nivoju so dostopni za leto 2003 oz. 2004.

Vir: Trilateralno statistično poročilo, 2005, str. 36.

V letu 2003¹ je bilo na svetu vloženih 1.225.600 prijav, kar predstavlja 1,8% rast od leta 1999. Najvišja vrednost je bila sicer dosežena v letu 2000 (11,5% letna rast) vendar iz tega ne gre sklepati, da je prišlo do padca števila prijav. To je bila namreč posledica manjka podatkov iz nekaterih patentnih uradov. Največ prijav je bilo vloženih v nacionalnem postopku in sicer 86%, vendar vedno večji delež zavzemajo PCT prijave (Trilateralno statistično poročilo, 2005, str. 22). Poleg trilateralnih držav vedno večji delež zavzemajo tudi nove države, ki prispevajo k svetovni tehnologiji. To sta Koreja in Tajvan, sledijo še Kitajska, Indija in Izrael. Med evropskimi državami so največ prispevale EPO prijave iz Nemčije, Finske in Švedske (predvsem po letu 1995) (Patents and innovation, 2004, str. 12). Obstaja veliko razlogov za patentne trende, med glavnimi pa je vsekakor ekonomska aktivnost. V letu 2003 je znašala svetovna rast po IMF 4%; največje rasti so bile dosežene v azijskih državah. V letu 2004 je gospodarska rast znašala 5,1%, z nadaljnjo pozitivno ekonomsko klimo tudi v letu 2005. Poleg ekonomske aktivnosti je potrebno upoštevati tudi politične in tehnološke faktorje. Tako gre do povečanja števila patentov predvsem na račun področij biotehnologije in informacijsko-komunikacijske tehnologije. Patentiranje je torej povezano s trendi v inovacijah, ki prevladujejo v novih tehnologijah. Tako največji delež predstavljajo tehnologije povezane s fiziko, najmanj pa tehnologije povezane s tekstilom in papirjem (Trilateralno statistično poročilo, 2005, str. i).

Pomembni faktorji, ki zaznamujejo patentne trende, so tudi usmerjanje R&D aktivnosti in splošna percepcija o intelektualni lastnini, ki s povečano konkurenco pridobiva na pomembnosti. Del porasta patentnih prijav gre pripisati porastu v R&D izdatkih, vendar je glavni del posledica sprememb v konkurenci (predvsem v ICT panogah), kjer je še posebej izrazita pomembnost grajenja patentnega portfelja in razvijanje strateškega patentiranja (strategic patent behaviour). Del vpliva bi lahko pripisali tudi spremembam v patentnih režimih, ki so naredili patente dragocenejše ter lažje postopkovno in tudi cenovno dostopne.

Sodna praksa, ki stremi k povečanju odškodnine in posledično povečuje vrednost patentov, je v ZDA spodbudila patentiranje predvsem v panogah informacijske in komunikacijske tehnologije (ICT). To je povečalo število patentov za software in genetske izume. Prav tako visoka stopnja odobritev patentov pozitivno vpliva na število prijav in nadalje na število odobritev. Porast pri EPO je lahko posledica velikega znižanja patentnih pristojbin v letu 1997 (Patents and innovation, 2004, str. 12).

Globalizacija trgov in proizvodnje sta ključna poslovna trenda. Posledično je zaznati pristop vedno večih držav k PCT in EPC (Evropska patentna konvencija), kar je stimuliralo pretok patentnih prijav preko mej. Kakorkoli že, imamo torej mešano sliko vplivov na število patentov, kjer je del pojasnjen z rastjo števila izumov na novih področjih, del pa kot posledica sprememb v ekonomskem okolju in patentnih režimih.

¹ Najnovejši podatki na globalnem nivoju so dostopni za leto 2003 oz. 2004.

4.1. Razvijajoči se inovacijski procesi in trgi za tehnologijo

Inovacije so postale osrednjega pomena pri poslovni strategiji, saj podjetja vidijo inovacije in R&D kot način povečanja njihovih konkurenčnih prednosti. Med leti 1990 in 2004 so R&D, financirane preko industrije v OECD regiji, realno porasle za 51% na 368 mrd. \$ (ali iz 1.31% na 1,48% BDP-ja). Tako kot pri patentiranju, so tudi tu k porastu največ prispevali sektorji visoke tehnologije in na znanju temelječi storitveni sektorji, predvsem ICT in farmacija (Patents and innovation, 2004, str. 15). Širjenje ICT in interneta je povečalo dostopnost informacij o novih tehnologijah, kar je naredilo (poslovno) skrivnost manj ustrezno in zanesljivo strategijo. Informacije se lahko tako pridobijo hitreje in ceneje, kar omogoča konkurentom hitrejše imitiranje, to pa zmanjšuje učinkovitost tržnih oblik strategij izkoriščanja znanja. Ker se je raznolikost in število potencialnih konkurentov zaradi globalizacije precej povečalo, inovativna podjetja zahtevajo povečano pravno varstvo, kar vključuje tudi patente. Podjetja, ki temeljijo na novi tehnologiji, igrajo nadvse pomembno vlogo. Predvsem so tu ključna SME (majhna in srednja podjetja), ki so vedno bolj financirani iz rizičnega kapitala (venture capital). Patenti so namreč še posebej pomembni za tista podjetja, ki imajo poleg intelektualne le manjši delež lastnine in zato potrebujejo patentno varstvo za privabljanje rizičnega kapitala, potrebnega za razvoj. Možnost licenciranja intelektualne lastnine jim naprej omogoča udeležbo v inovacijskih mrežah drugih podjetij.

Poleg teh trendov je zaznati vedno več oblik sodelovanja med podjetji. K temu namreč vodi povečana tehnološka kompleksnost produktov in procesov, tehnološke priložnosti, ki jih je omogočil današnji znanstveni napredek (ICT, nanotehnologija, družbeno-naravoslovne vede (biologija, medicina, antropologija, sociologija), hiter tehnološki razvoj, večja konkurenca in višji stroški ter riziki samih inovacij. Z razvojem ICT, ki zmanjšuje komunikacijske stroške podjetja, lahko podjetja namenjajo večji delež R&D v aktivnosti, ki so povezane z njihovimi komparativnimi prednostmi in pridobivajo komplementarne tehnologije od drugih podjetij, univerz in državnih laboratorijev. Posledica je povečana stopnja sodelovanja na vseh področjih, od sponzoriranega in skupnega raziskovanja, do strateških zavezništov, združenj in pripojitev ter tehnološkega licenciranja (technology licensing) (Patents and innovation, 2004, str. 16).

Sodelovanje je pospešila ekspanzija tehnoloških trgov (markets for technology). V zadnjih dveh desetletjih smo pričali spremembi ekonomske organizacije inovativne aktivnosti. Danes podjetja ne integrirajo več R&D dejavnosti znotraj posameznega poslovnega procesa (produkcija, marketing, distribucija), ampak formirajo skupna združenja (joint ventures), R&D zavezništva (alliances), licenčne pogodbe in druge oblike »outsourcinga« z univerzami, tehnološko baziranih start-ups in drugih ustaljenih podjetij. Tudi tuje podružnice multinacionalnih podjetij zavzemajo vedno večji delež pri investicijah v R&D. Ta multinacionalna podjetja locirajo svojo R&D dejavnost bližje tako tujim trgom, da prilagodijo produkte za lokalne potrebe, kakor tudi virom znanstvene in tehnološke superiornosti, kar prispeva k večjemu mednarodnemu patentiranju.

Ekspanzija tehnoloških trgov je velik dosežek dobro delujočega patentnega sistema, saj ti trgi povečujejo cirkulacijo tehnologije. Razvoj tehnoloških trgov omogoča formalno, tržno menjavo znanja preko patentnih licenc. Tudi empirični podatki nam kažejo povečane dohodke od licenciranja. Trgi za tehnologijo na razne načine vplivajo na ekonomsko uspešnost in panožno ter tržno strukturo. Zagotavljajo načine za difuzijo patentiranih tehnologij med večjim številom inovacijskih organizacij. Podjetjem omogočajo omenjeno specializacijo konkurenčne dejavnosti in »outsourcinga« komplementarnih dejavnosti, kar lahko izboljša učinkovitost R&D in inovacij. Zaradi pomembnosti tehnoloških trgov se pojavlja veliko vprašanj o vlogi javne politike (public policy) pri pospeševanju in podpiranju teh trgov (Merrill et al., 2005, str. 60).

Poseben fenomen predstavlja tudi nov način raziskovanja, kakršno je delo v PRO-jih (javno financirana raziskovalna ustanova). V ZDA se je šele s sprejetjem zakonodaje Bayh-Dole Act-a sistematično omogočilo prejemnikom javnih R&D sredstev, da so patentirali svoje izume in jih licencirali naprej podjetjem. Glavni namen te zakonodaje je bilo pospeševanje izkoriščanja javno financiranih rezultatov raziskav z transferom lastništva od države na univerze in druge pogodbenike. Po zgledu ZDA, kjer je največja koncentracija aktivnosti akademskega patentiranja, so tudi druge države OECD reformirale javno-raziskovalno regulativo ali delovno zakonodajo (employment laws). Glavna naloga pravnih in političnih sprememb je bil transfer lastništva od države in individualnih raziskovalcev na javno-financirane ustanove ter akademskim izumiteljem dati v zameno del royalty dohodka. Lastništvo PRO v nasprotju z individualnimi raziskovalci namreč zagotavlja večje pravno gotovost (legal certainty), zmanjša transakcijske stroške in vzgaja bolj formalne in učinkovite poti za tehnološki transfer. Obstaja velika verjetnost, da se bo tovrstna praksa akademskega raziskovanja, patentiranja in licenciranja še naprej razvijala. Temu v prid govori vedno večje povpraševanje poslovne prakse do dela teh organizacij, izpolnjene pa so tudi zahteve družbe po večjih ekonomskih in družbenih koristih od investicij v javne R&D (Merrill et al., 2005, str. 35).

Patentiranje osnovnih izumov in patentiranje PRO-jev, ki se ukvarjajo z najbolj osnovnimi raziskavami, sta močno prispevala k povečanju investicij, dosežkih in komercializaciji na tozadevnih raziskovalnih področjih, še posebej v biotehnologiji. Ta praksa pa odpira nova vprašanja predvsem pri pogojih dostopa do rezultatov teh raziskav. Kljub uspešni praksi, prihaja še vedno do omejitev dostopa na področju genskih testiranj in naraščanja pravic, kar zavira raziskave in zvišuje njihove stroške. Dostop do patentirane tehnologije je pomemben za raziskave in razvoj "kumulativnih" tehnologij (kjer se novost nadgradi na podlagi ene ali več prejšnjih). Če se le-to omejuje pride lahko do marsikaterega prikrajšanja morebitnih novih izumov. Tako obstajajo primeri, kjer je omejen dostop do ključnih fundamentalnih odkritij in do nekaterih gensko-diagnostičnih testov.

Da ne bi prišlo do težav pri občutljivem ravnotežju med varstvom in difuzijo, ki ga lahko povzročijo novi vstopniki in prihodnji razvoj, bi tudi tu morale ukrepati države. Predvsem je

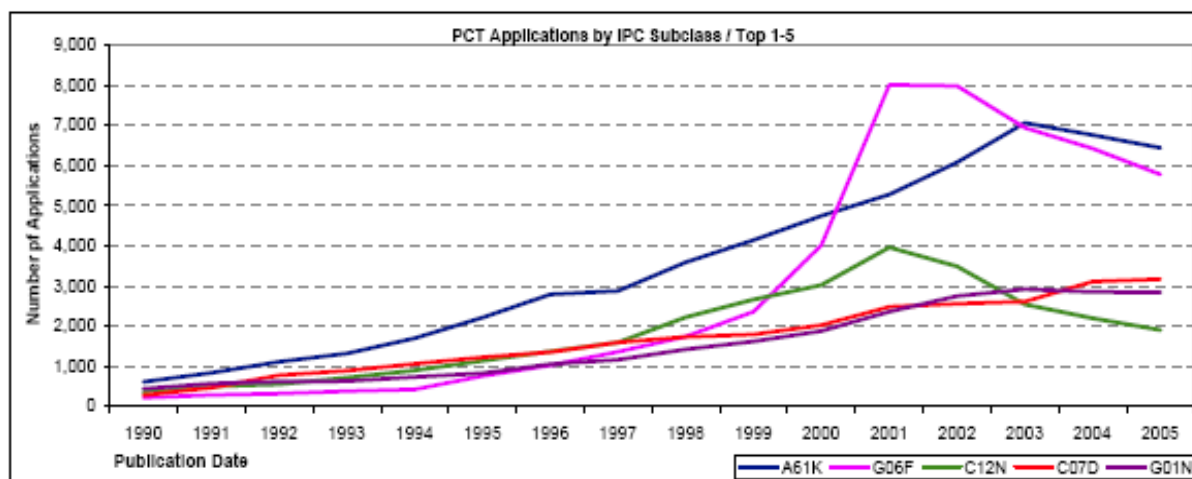
pomembna razjasnitev izjem pri uporabi izumov v raziskovalne namene, ščitenje javnega poslanstva univerz pred preveliko tržno usmerjenostjo raziskav in spodbujanje širjenja znanja tudi v primeru vložitve prijave za patent (Patents and innovation, 2004, str. 27).

Kot je že bilo omenjeno, se mednarodno trgovina povečuje precej hitreje kot proizvodnja in je tudi zaradi tega postala motor svetovne gospodarske rasti. Tehnologija in znanje postajata opredeljeno in tržno blago.

4.2 Nove tehnologije

Nove tehnologije vsekakor sodijo med pomembne razloge za spremembo patentnega sistema. Specifičnost teh tehnologij namreč zahteva nova znanja tudi na področju pravne obravnave. Ker so značilnosti teh tehnologij takšne narave, ki bi presegle namen tega diplomskega dela, jih ne obravnavam do potankosti, ampak povzemam bistvo le teh. To so področja, ki so ekonomsko, družbeno in politično vse pomembnejša, saj sodijo v vrh tehnološke razvitosti. Podjetja in države, ki posvečajo veliko časa in denarja na teh področjih so v povprečju vodilne države sveta. Tudi zaradi tega razloga in seveda koristi, ki jih prinašajo udeleženi subjektom je potrebno najti načine, kako olajšati razvoj tega znanja in njegove komercializacije tudi preko reforme/revizije patentnega sistema; pri tem pa hkrati paziti, da se ne diskriminira med različnimi vrstami tehnologij.

Slika 3: PCT mednarodne prijave po področjih tehnologije (IPC) po letih

A61K Preparati za medicinske, zobozdravstvene in sanitarne namene.

G06F Elektronsko digitalno procesiranje podatkov.

C12N Mikro-organizmi ali encimi in njihove zmesi.

C07D Heterociklične sestavine.

G01N Analiza substanc z ugotavljanjem njihovih kemičnih in/ali fizičnih značilnosti.

Vir: PCT statistično letno poročilo, 2006, str. 11.

Slika 3 prikazuje število PCT mednarodnih prijav objavljenih po področjih tehnologije po International Patent Classification Code. Prikazanih je prvih 5 (po številu prijav) tehnoloških področij (Klasifikacija IPC, 2006).

4.2.1. Biotehnologija, patenti in difuzija

Kot je bilo omenjeno, je ta naglo razvijajoč se sektor podvržen najvišjim stopnjam rasti, tako donosov, patentiranja kot tudi investicij. Obsega manipulacijo in uporabo genov in genskih elementov. Patenti so postali najpomembnejša vrsta zaščite intelektualne lastnine v biotehnološki panogi, predvsem v bio-farmaceutskem sektorju. Patentno varstvo biotehnoloških izumov je dostopno že 20 let, kar vpliva na uspešen razvoj novih produktov storitev, orodij na raznolikih področjih kot so kmetijstvo, farmacevtika, okoljevarstvo ter industrijskih produktov in postopkov. Izumi, ki zadevajo razne življenjske oblike (life forms), so sčasoma (začetki v ZDA v 1980) s sodnimi odločitvami, zakonodajo (kot je EC direktiva o biotehnologiji 1998), multilateralnimi trgovinskimi sporazumi in preizkusnimi smernicami (examination guidelines) v velikih patentnih uradih, postali patentibilni na biotehnološki osnovi. Kategorije patentibilnih biotehnoloških izumov so se skozi leta predvsem v OECD državah širile (Merrill et al., 2005, str. 1).

To visoko-tehnološko področje zaznamujejo največje stopnje rasti podeljenih patentov. Najvišje povpraševanje po teh patentih obstaja v ZDA, sledi JPO in nato EPO. Nasploh so stopnje odobritev na tem področju precej višje od povprečja, ki veljajo za vse sektorje. Pomembno vlogo pri rasti patentov za biotehnološke izume je igral javni sektor in sicer ameriški ter evropski PRO-ji, ki zavzemajo v povprečju 1/3 vseh patentov za DNA sekvence. Tradicionalno, kot kažejo tudi sektorske raziskave o učinkovitosti patentov pri varstvu izumov po sektorjih, dajo farmacevtska podjetja veliko več na patente kot vrsto zaščite intelektualne lastnine, kot pa podjetja iz drugih sektorjev.

V farmacevtskem sektorju, kjer so inovacijski stroški izjemno visoki, formalna odobritev (regulatory approval) npr. nekega produkta znatno poveča čas, ko ga je mogoče tržiti. Ker tako le nekaj R&D projektov pripelje do trženja zdravil, patenti predstavljajo ključen faktor pri pridobivanju/ohranjanju konkurenčne prednosti. Patenti so prav tako zelo pomembni za start-up podjetja in univerzitetne spin-offs-e na biotehnološkem področju, ker se oboji zanašajo na zaščiteno intelektualno lastnino kot tisto glavno sredstvo pri pridobivanju kapitala za razvoj. Glede patentnega varstva za biotehnološke izume je moč zaznati zaskrbljenost zaradi neustrezne dostopnosti do teh izumov in kvalitete izdanih patentov. Omejena dostopnost, ki jo povzroči patent nad raziskovalnimi orodji (research tools) in osnovnimi izumi (basic research), ima lahko negativen učinek na nadaljnje raziskave in uporabo v klinične namene. Ta problem je močno povezan z etičnim vprašanjem, do kolikšne mere naj bo dovoljena komercializacija izumov iz področja javnega zdravstva oz. kolikšen naj bo pretok zasebnih pravic v javno dobro. Zaradi multidimenzionalnih ciljev in posledic biotehnoloških patentov je pomembno, da se upošteva mešan pristop, kjer je potrebno ohranjati javno domeno področja in hkrati kontrolirati patentne urade, ki določajo kaj je na tem področju privatno in kaj javno (Sanchez et al., 2001, str. 316). Prav tako obstajajo skrbi o kvaliteti in širini, predvsem DNA patentov, saj naj bi v večini primerov kriteriji patentibilnosti (novost in inventiven korak) ne bili izpolnjeni, kar povzroča izdajanje patentov

s preširokim varstvom. To omogoča lastnikom premočno pogajalsko moč vis-à-vis morebitnim povpraševalcem licenc (licensees) (Patents and innovation, 2004, str. 23).

Čeprav tekoče empirične študije zaključujejo, da kot celota patentni sistem dokaj ustrezno deluje na področju biotehnoloških izumov in, da ni splošnega negativnega vpliva na licenciranje biotehnoloških patentov, obstajajo problemi, kot so npr. kopičenje licenc (licence stacking), omejevanje dostopa in patenti slabe kvalitete. To je potrebno upoštevati pri formiranju novega patentnega sistema.

4.2.2. Software in storitve

Porast v programski opremi in poslovnih metodah je rezultat povečane inovacijske aktivnosti in sprememb v patentnem obnašanju. Rast R&D izdatkov software in ICT podjetij je bila v zadnjem desetletju izjemno visoka. Zaznati je spremembe v patentih strategijah, saj podjetja patentirajo tehnologijo, ki jih še desetletje nazaj niso (četudi je bila ta tedaj patentibilna). Tovrstna podjetja vidijo patente kot pomembno pogajalsko prednost pri pogajanju zavezništev z drugimi podjetji in kot vir dodatnega dohodka s povečanim licenciranjem. Raziskave kažejo, da je od 25-40% izdatkov za R&D v vseh panogah output software-ske narave. To je dokaz nove dobe, ko je veliko operacij, ki so bile nadzirane mehansko danes nadomestil software. Zato lahko poseben tretma software-a na področju intelektualne lastnine, vpliva na vzorce inovacij izven software sektorja in ustvarja nenamerne vplive na celotno R&D industrijo (Patents and innovation, 2004, str. 25).

Trenutno teče okoli patentibilnih izumov s področja programske opreme (in poslovnih metod) najbolj pereča diskusija. Programska oprema je v zadnjih letih postala patentibilna v mnogih državah (v nekaterih sicer z določenimi restrikcijami), število patentov za programsko opremo pa skokovito narašča. Vseeno še vedno ostajajo fundamentalna vprašanja o patentibilnosti programske opreme, saj specifične karakteristike software-a zahtevajo različna pravila. Ta morajo zagotavljati, da patentiranje predstavlja iniciativo za inovacije, da omogoča naknadne ali inkrementalne izume (follow-on or incremental) in, da pospešuje difuzijo znanja. Difuzija se pojavi z licenčnimi pogajaji, izumljanjem okoli obstoječega (inventing around) in alternativnimi rešitvami dostopa, kot je uvedba javnih baz podatkov (public databases). Diskusija se še zaostri, ko je govor o patentibilnosti poslovnih metod, pogosto temelječih na software-u. Predvsem obstaja skrb, da bi nizko kakovostni patenti blokiral ali ovirali novonastali elektronsko-komercialni sektor. Občutljiva tema je standard stanje tehnike (neočitnost izuma se preverja tako, da povprečen strokovnjak zadevnega področja lahko naredi na novo prijavljeni izum). Na področjih kot so poslovne metode, so namreč potrebne druge metode ugotavljanja tega stanja, saj splošno znanje ni popolnoma opisano v objavljeni literaturi (Merrill et al., 2005, str. 50).

Strokovnjaki so mnenja, da se mora izboljšati kvaliteta izdanih/podeljenih patentov. Velikokrat so namreč odobreni patenti s preširokimi in abstraktnimi (težko razumljivimi)

zahtevki, predvsem na področju poslovnih metod na področju interneta. Tudi pri software-u je pomembno, da izpolnjuje kriterije patentibilnosti, kar pomeni (kar je očitno problematično), da morajo biti razkrite informacije podvržene istim standardom, kot veljajo na drugih področjih tehnologije, kar poudarja pomembnost objavljanih patentirane izvorne kode (source code). V ZDA je programska oprema (in matematični algoritmi) patentibilna od leta 1998, če le proizvaja uporabne, konkretne in otipljive rezultate; ta kriterij je dodaten k standardnim kriterijem (novost, inventiven korak in industrijska uporabljivost). Znano je, da prav v ZDA prihaja do velikih težav zaradi velike količine tovrstnih patentov, kjer je v tožbah kar polovico patentov spoznanih za neveljavne (Downes, 2005, str. 1).

Nasprotno je v Evropi in do neke mere še na Japonskem, izum patentabilen če je tehničen po naravi, kar še posebej izključuje poslovne metode (Patents and innovation, 2004, str. 24).

Z manjšim številom izdanih patentov in z ožjim varstvom, kar bi izboljšalo gotovost (certainty) oziroma zaupanje v veljavnost (validity) odobrenih patentov, bi izboljšali administracijo patentnega sistema. Potrebno bi bilo primerjati kako preizkuševalci pod različnimi zakonodajami interpretirajo kriterije patentibilnosti za biotehnoške izume in ali so ti kriteriji aplicirani z ustrezno natančnostjo/korektnostjo.

Interakcija patentov in avtorskih pravic (copyright) je lahko ovira difuziji tehnologije na teh področjih in tako nadaljnjim inovacijam, saj patenti varujejo izum, medtem ko avtorsko varstvo pri software-u prepoveduje objavo (publicity) načina, kako je izum implementiran, in sicer s prepovedjo vzratnega inženiringa (reverse engineering). Zaradi tega dejstva (prepovedjo vzratnega inženiringa), in ker lastnikom software-skih patentov ni potrebno razkriti njihove izvorne kode (source code), je razkritje programskega znanja ujeto v trenutno ureditev pravic intelektualne lastnine (IPR setting) (Zavrl, 2002, str. 2). Zato je potrebna angažiranost vlad, da najdejo ustrezne rešitve glede nasprotnih učinkov avtorskega in patentnega varstva in o neučinkovitih zahtevah razkritja informacij v software-skih patentih.

5. Zadnje spremembe patentnih režimov

Patentni režimi so bili deležni velikih sprememb posebej v zadnjih dveh desetletjih. Večina sprememb je šla v smeri krepitev patentnih pravic oz. krepitev (reinforcing) ekskluzivnih pravic podeljenih lastnikom patentov, kar pomeni širjenje obsega pravic (expanding their coverage) in olajšanje njihovega uveljavljanja. Ta premik je bil v večini držav v sozvočju s premikom pri mednarodni harmonizaciji patentnih režimov. To je temeljilo na pogledu, po katerem močnejši patenti pospešujejo inovacije.

Če napredku na področju pridobivanja patentov ne moremo oporekati, so zadeve na področju **mednarodnih procesov uveljavljanja (enforcement) patentov** bolj delikatne in počasne. Kršitev (infringement) pomeni interpretacijo patentnih zahtevkov in primerjavo le-teh s

tozadevnim členom zakona (accused article). V tem kontekstu pa obstajajo širše teme za obravnavo, kot je obseg ustreznih izjem (predvsem v primeru držav v razvoju), ki dovoljujejo uporabo izumov v raziskovalne namene. Instrument prisilne licence v raznih oblikah je danes na voljo na nacionalnih nivojih, na mednarodnem pa ga vsebuje sporazum TRIPS, ki lahko predstavlja izhodiščno točko pri kreaciji globalnega patentnega sistema (Barton, 2004, str. 344).

Eno izmed najbolj perečih vprašanj je tudi **vprašanje izčrpanja pravic**. In sicer ali so pravice izčrpane, ko je produkt izvožen na nov nacionalni trg potem, ko je bil dan na trg v drugi državi s privolitvijo lastnika patenta. Po nacionalnem načelu izčrpanja lahko lastnik patenta prepreči uvoz na nov trg, medtem ko po mednarodnem načelu izčrpanja temu ni tako. Današnje pravo dovoljuje fleksibilnost na tem področju, medtem ko TRIPS temu oporeka. Izčrpanje bi sicer moglo veljati globalno, vendar lastniki patentov preferirajo nacionalno izčrpanje, ker dovoljuje diverzifikacijo cen po državah in tako maksimizacijo rente iz patentov. To je tudi najboljši način za doseganje večjih rent in tudi nujen npr. pri reševanju problema dostopa do farmacevtskih izdelkov v manj razvitih državah. Zato je bolje, da so izdelki z znatno vsebnostjo intelektualne lastnine (farmacevtski izdelki) podvrženi nacionalnem načelu izčrpanja predvsem, ko gre za izvoz iz nerazvitih v razvite države (Barton, 2004, str. 344).

Naslednji problem je ukinjanje nacionalnih patentnih uradov in s tem povezani izgubi suverenosti, delovnih mest in prihodka. Rešitve se pojavljajo v obliki preusmeritve zaposlenih, specializaciji uradov glede na različna področja tehnologije, jezikov, faz v postopkih ali začasni vzporednosti obstoja nacionalnih sistemov. Za zagotavljanje kvalitete sta pomembna še ustrezen pritožbeni postopek (solid appeal procedure) in postopek »oporekanj« v ustreznem času (12 mesecev po prijavi in ne 18 kot v Evropi), patentna prijava pa naj postane javna v vseh uradnih jezikih, da bo lahko podvržena komentarjem. Za reševanje tožb se zdijo najbolj primerna dvostopenjska specializirana sodišča. To bi zagotavljalo enotnost med različnimi praksami in interpretacijami (Barton, 2004, str. 345).

Ustrezna specializirana strokovna sodišča so nujna za dober sistem uveljavljanja pravic. Sposobna morajo biti spoznati patent za ne/veljaven, un/infringed in določiti denarno nadomestilo (odškodnino), ki je lahko uveljavljeno na kateremkoli nacionalnem sodišču. To, da lahko sodišče, ki je iz druge države kot izumitelj, zavrže (strike down) njegov patent, je sicer zelo občutljiva politična točka, vselej diskutabilna. Zato je nujna strokovnost in kompetentnost ustreznega mednarodnega sodišča in vedno možna pritožba na globalno sodišče z globalno učinkovitostjo svojih odločitev.

Poleg teh standardnih tožb obstajata še dve izjemi, ki jih specializirana patentna sodišča ne rešujejo najbolje in sicer podelitev prisilne licence in vprašanj o konkurenčnem pravu, ki se nanaša na IL. V tem primeru pridejo v poštev splošna nacionalna sodišča (Barton, 2004, str. 345).

Glavna skrb vlagateljev patentov je povezana z željo po gotovosti patenta, ko je le-ta odobren. To pomeni, da ga bodo v primeru tožbe sodišča branila oz. bodo lastniki patentov lažje zagovarjali pridobljene pravice (Royal, 2003, str. 1). Pravice lastnikov patentov so namreč vse pogostejše in močnejše uveljavljane na sodišču, kjer močno naraščajo odškodnine. Iz tega vidika je aktualna alternativa in sicer postopek "open review", ki bi omogočil izpodbijanje patenta s strani tretjih strank, pred administrativnimi sodniki posameznega urada. Temelj bi lahko bil katerikoli od **uzakonjenih standardov (statutory standards)**, kot so: novost, koristnost, nečitnost, razkritje in omogočanje (enablement). To bi moralo biti glede na stroške in čas privlačna alternativna metoda za reševanje konfliktov o veljavnosti patenta pred spori pred sodišči, ki bi se ukvarjala samo z kršitvami (Merrill et al., 2005, str. 10).

Za zagotavljanje višje pravne sigurnosti uveljavljanja in veljavnosti pravic (higher legal certainty of enforcement and validity of rights) je potreben centraliziran sodni sistem. Na tem področju so pionir ZDA z ustanovitvijo centraliziranega sodnega sistema CAFC (Court of appeal of the Federal Circuit) leta 1982, sledi Japonska z visokim sodiščem za IP (IP high court) še posebej ključno za patentno skupnost pa je, da temu sledi tudi Evropa (Patents and innovation, 2004, str. 28). V Evropi je v diskusijah predvsem implementacija centraliziranega patentnega pravnega sistema (patent litigation system). Na globalnem nivoju so bile pravice iz intelektualne lastnine vključene v mednarodna trgovinska pogajanja, WTO-ju pa je bila dana moč uveljavljanja z Urugvajskim krogom pogajanj med letoma 1986-1994. To je rezultiralo v podpisu pogodbe WTO in aneksa k tej pogodbi TRIPS iz leta 1994, ki velja za pomemben mejnik pri mednarodni harmonizaciji (De Carvalho, 2002, str. 39).

Dvig standardov oziroma postavljanje nekega minimalnega nivoja standardov, kot ga določa TRIPS, je vsekakor boljša alternativa kot ga predstavlja ameriški »liberalni« sistem. S predpostavko, da Evropa razvije skupen sistem uveljavljanja v naslednjih letih, ga bodo lahko razširili tudi drugam po svetu. Čeprav vse to spremljajo precejšnji stroški na začetku, bodo z večjo inovativno aktivnostjo podjetij stroški povrnjeni na dolgi rok. Podjetja bodo zaradi obstoja sistema sicer morala vzeti v zakup obstoj prisilne licence in še nekaj drugih izjem, vendar je to nujen »strošek«, ki vodi v globalno uveljavitev sistema, kjer je nujno upoštevanje razvitosti držav in njihove zmožnost implementacije tega novega sistema.

5.1. TRIPS sporazum

Kot aneks k pogodbi iz Marakeš-a za ustanovitev svetovne trgovinske organizacije WTO, predstavlja sporazum TRIPS pravno podlago za prispevek poenotenja zakonodaj članic na področju intelektualne lastnine. Je prvi mednarodni sporazum, ki določa minimalne vsebinske standarde varstva vseh pravic intelektualne lastnine. Je instrument poenotenja globalnih norm in določa skupna načela v zvezi uveljavljanja pravic intelektualne lastnine (Pretnar, 2002, str. 89). TRIPS je šel s povečano ravnijo pravne zaščite še korak dlje z dvigovanjem in harmonizacijo minimalnih standardov zaščite nekaterih področij intelektualne lastnine. In sicer z uvedbo mehanizmov uveljavljanja in z dostavo sporov iz IL v WTO mehanizmu

reševanja sporov. Ob istem času so postale tožbe pri patentnih prijavih še bolj sofisticirane tudi zaradi izboljšanja kvalitete odobrenih patentov in tako zmanjšanih neveljavnosti (invalidation) (De Carvalho, 2002, str. 26). Določbe TRIPS morajo biti upoštevane v nacionalnih pravnih sistemih znotraj splošno veljavnega pravnega reda (Puharič, 2003, str. 387). Sporazum TRIPS v velikem obsegu zamenjuje oziroma vsebuje vse prej sprejete konvencije na področju pravic iz intelektualne lastnine. Hkrati je saniral slabosti in uvedel nekaj povsem novih določb, kot je zahteva po sprejetju novih standardov (materialno-pravnih in procesno-pravnih) za zaščito in mednarodni nadzor uveljavljanja teh pravic, kar je tudi bistvena prednost sporazuma TRIPS pred prejšnjimi konvencijami. Tako je na primer Pariška predvidevala možnost reševanja sporov pred mednarodnim sodiščem v Haagu, vendar ta možnost v praksi ni zaživela (Kikelj, 2001, str. 27). TRIPS naj bi pripeljal do globalnega varstva imetnikov pravic intelektualne lastnine pred ponarejanjem, piratstvom in prekrški. Da bi se ti splošno pereči problemi rešili, se zahteva čimprejšnje izpolnjevanje zahtev iz tega sporazuma, ki jih morajo vlade držav članic narediti na mnogih področjih, predvsem na področju patentov, kot eni izmed pravic iz intelektualne lastnine (De Carvalho, 2002, str. 31).

Vsebinska določila:

1. načelo nacionalnega obravnavanja
 2. načelo minimalnih pravic
 3. klavzula največje ugodnosti
1. Sporazum TRIPS vsebuje podobno kot Pariška konvencija načelo nacionalnega obravnavanja, ki je bilo že razloženo.
 2. Dodano je novo načelo minimalnih pravic, ki z določanjem spodnje meje varstva pravic intelektualne lastnine vodi do harmonizacije. Državam je tako dovoljeno izvajanje širšega varstva, če le ni v nasprotju z določbami sporazuma, proste roke pa imajo tudi pri načinu izvajanju določb sporazuma. Načelo minimalnih pravic vsebuje načelo prednostne pravice, ki ga definira že Pariška konvencija. Med ostala pravila, ki pomenijo minimalne pravice po Pariški konvenciji, štejemo še neodvisnost patentov (Kikelj, 2001, str. 31).
 3. Klavzula največje ugodnosti vodi do še večje harmonizacije. Pomeni namreč, da se vsaka prednost, ugodnost, privilegij in imuniteta, ki jo neka članica da državljanu katerekoli druge države, odobri takoj in brezpogojno tudi državljanom vseh drugih članic. Glede te klavzule sicer obstajajo velika nasprotja, saj naj bi ta povzročala oviro nadaljnjemu razvoju prava intelektualne lastnine zaradi preprečevanja pobud na dvo/večstranski ravni (Kikelj, 2001, str. 32).

S sporazumom TRIPS se je razvoj na mednarodnem področju intelektualne lastnine premaknil od nacionalnega obravnavanja, določenega v Pariški konvenciji. Sporazum tudi prvič formalno povezuje področje varstva pravic intelektualne lastnine z mednarodno trgovino (Kikelj, 2001, str. 22).

TRIPS in MRD

Za globalno uveljavitev standardov je ključna obravnava MRD in specifične probleme v teh državah. Tako je v tem sporazumu določena časovna plat zahteve pri sprejemu le-tega. Namreč, glavni problem pri izpolnjevanju določb sporazuma je zmožnost posameznih članic, da temu ugodijo. Problem se nanaša prav na manj razvite države, ki s svojim neurejeno zakonodajo, kot posledico neurejenega politično-družbenega in gospodarskega sistema, veliko težje vidijo izpolnjevanje zahtev na za njih manj ključnih področjih. Znano je dejstvo, da razvite države zaradi širitve trga potrebujejo tudi manj razvite države oziroma njihove trge, ki pa so zelo nedostopni. Nedostopnost je posledica omenjene neurejenosti teh držav, ki posledično vidijo sporazum TRIPS in podobne pravne akte kot dejanja iz razvitega sveta, ki bodo koristile predvsem ali celo izključno že razvitim. Stroga pravila za urejanje tega področja naj bi državam v razvoju onemogočila oziroma podražila prenos tehnologije iz razvitih držav (Dutfield, 2004, str. 53). S harmonizacijo pravil bi države v razvoju izgubile poceni mehanizem za prenos tehnologije, kot je ponarejanje, in s tem nadvse donosno trgovino s ponaredki. To je bilo do takrat možno zaradi redke razširjenosti pravic intelektualne lastnine iz razvitih držav v države v razvoju (Kikelj, 2001, str. 25). Kot odgovor oblikovalci sporazuma oziroma WTO razlagajo, da je bil TRIPS oblikovan tudi s pomočjo manj razvitih držav in celo nekaj najmanj razvitih, ki so imele besedo pri oblikovanju sporazuma. V tem duhu je bila manj razvitim članicam WTO ponujena možnost daljšega prehodnega obdobja in sicer za najmanj razvite do konca leta 2006 (TRIPS sporazum, 2006).

TRIPS in trgovina

Sporazum TRIPS, kot najpomembnejši sporazum na področju varstva intelektualnih pravic, je bil oblikovan za doseganje oziroma prispevanje k dolgoročnejšemu kompromisu med dvema ključnima pojmom, ki jih srečamo na tem področju. Namreč, na eni strani gledanje na varstvo intelektualne lastnine, kot sredstvo za izpostavljanje nekih monopolnih pravic in na drugi strani, kot sredstvo za pospeševanje investicij, trgovine in nadalje gospodarske rasti. Potrebno je poudariti, da je bolj realna manj teoretična predpostavka, da pravice iz intelektualne lastnine niso monopolne (Pretnar, 2002, str. 23). Izpostava neke pravice v poslovni praksi očitno ne zavira inovacij, ampak jih nasprotno celo spodbuja. Ostali akterji, ki bodo hoteli ostati konkurenčni na trgu, bodo morali pač iskati druge poti in inovacije. Ravno te nove poti pa pomenijo dinamiko in zato ne predstavljajo ovire pri razvoju stvaritev. Sporazum TRIPS si prizadeva, da bi zaščita intelektualne lastnine prispevala k tehničnim inovacijam in transferju tehnologije v vzajemno korist tako proizvajalcev kot tudi uporabnikov tega znanja, na način, ki vodi k družbeni in narodnogospodarski blaginji (Kikelj,

2001, str. 33). Kompleksnost sporazuma TRIPS in vseh njegovih povezav s področji, ki so izven intelektualne lastnine, kot so okolje in javno zdravstvo, človekove pravice, nevarinske ovire pri menjavi, otežujejo razumevanje in implikacije, ki jih sporazum ima. Sama implementacija sporazuma v nacionalne zakonodaje je zato še toliko bolj težavna naloga.

6. Potrebne spremembe patentnega sistema

V okviru gradnje mednarodnega patentnega sistema lahko delo v prihodnosti delimo na kratkoročno, torej tisto najbolj potrebno za učinkovitejše delovanje sistema, in na dolgoročno zasnovano sistema, ki bo vsebovalo strateške komponente in se navezovalo na industrijsko lastnino ter širše gledano na trajnostni razvoj posamezne države in sveta kot celote. Seveda so te dolgoročne teme, ki zadevajo smernice razvoja sistema, podvržene pomembnim političnim vprašanjem, ki se morajo rešiti preko posebnih forumov v okviru WIPO ali pa v drugih mednarodnih organizacijah. Posebej pomembna so tudi vprašanja glede učinkov različnih aspektov razvoja patentnega sistema na države v razvoju.

Vzporedno z delitvijo na kratki in dolgi rok pa lahko potrebe sistema obravnavamo z vidika notranjih in zunanjih izzivov:

1. notranji: dejansko delovanje sistema
2. zunanji: glede politične vloge in ekonomskega ter socialnega vpliva sistema

Primarno mora patentni sistem zagotavljati učinkovit sistem pridobitve in uveljavljanja patentnega varstva z vidika časa in stroškov. Ob tem pa mora sistem zagotavljati skladnost teh načel z legitimnimi pravicami in pričakovanji tretjih oseb (third parties) ter omogočiti učinkovite načine popravka v primeru napačnih odločitev urada (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 40).

6.1. Kratkoročno

Pri notranjih dejavnikih, ki jih uvrščamo med kratkoročne, torej tiste bolj tehnične narave, ki zahtevajo takojšnje ukrepanje, moram poudariti **preobremenjenost patentnih uradov** pri procesiranju prijav. Soočeni smo z vedno večjo kompleksnostjo in obsegom nove tehnologije, kar uradom dodatno otežuje izpolnjevanje zastavljenih ciljev. S tem se podaljšajo postopki poizvedb in otežuje delo ocenjevalcev patentibilnosti, ki se morajo dodatno izpopolniti v nenehno spreminjajoči se tehnologiji. Nadvse pomembno je, da je proces učinkovit in ne prihaja do predolгих postopkov in tako zamud pri širjenju znanja. Daljšanje postopkov pri podelitvi patentov pomeni težave tako za prijavitelje, ki si želijo uporabljati svoje pravice, kot tudi za tretje osebe, ki želijo vedeti za omejitve iz teh podeljenih pravic. Negativna posledica tega je, da je objava patentnih prijav odložena v tistih državah, ki ne omogočajo zgodnje objave, s tem pa se čas negotovosti, ki izhaja iz pravic, ki bi nastale ob odobritvi patenta,

podaljša (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 10). Trenutne težave pri procesiranju prijav izhajajo predvsem iz naraščajočega dela in kopičenja prijav, ki jih je potrebno čim prej obravnavati. Prijavitelji morajo dobiti boljšo izvedbo storitve brez poslabšanja kvalitete in brez dodatnih plačil za enako delo, ki mora biti brez posebnih razlogov za pridobivanje varstva v različnih državah narejeno več kot enkrat. Kot rešitev se priporoča **priznavanje dela storjenega v drugih državah**, ki je ekvivalentno kot v državi obravnave prijave. Narediti je potrebno samo dodatno delo, ki mora zagotoviti, da so izpolnjene zahteve nacionalnega prava. To se nanaša predvsem na poizvedbe pa tudi materialni preizkus (substantive examination) in formalnosti. V okviru teh točk naj bi tudi potekalo delo, s katerim se rešujejo ti kratkoročni problemi, ki zahtevajo takojšnje ukrepanje (Nurton, 2002, str. 14).

Lotiti se je potrebno tudi **konsistentnosti in izboljševanja kvalitete**. Sekretariat, članice in mednarodne ustanove morajo raziskati možnosti za zagotavljanje standardov kvalitete in deljenje izkušenj iz rezultatov benchmark prakse (od tistih, ki jo izvajajo). Zagotavljanje izboljšanih storitev in razvoj skupnih standardov sodi namreč med kratkoročne naloge, ki pa imajo tudi dolgoročne namene oz. posledice. - v smeri zблиževanja nacionalnih sistemov, kolikor različne potrebe posameznih držav to dovoljujejo. Tako bi bil mednarodni patentni sistem lažje uporabljen tako od prijaviteljev, kot bi tudi bil bolj transparenten za tretje subjekte, ki nadzorujejo napredek posameznih patentnih prijav za svoje namene. V okviru kvalitete patentov je posebej izrazit problem izdaje vprašljivih patentov s strani USPTO-ja, kar obravnavam v poglavju o SPLT. Prav tako je zaradi vedno novih tehnologij aktualna tematika obsega (**scope of patentable subject matter**) patentibilnosti, kar je povezano z vprašanjem, kaj sploh je patentibilno. Obstajajo namreč dobri razlogi za izključitev določenih izumov iz patentnega varstva (software, algoritmi, poslovne metode, genski inženiring). Na teh področjih je namreč vprašljiva vloga patenta kot spodbujanja inovacij, saj je vrednost pravnih, ki jo spodbujajo, največkrat večja kot vrednost pri spodbujanju inovacij. Kot drugo, patenti na teh področjih delujejo kot zaviralci naknadnih raziskav. In tretje, to so področja, ki povzročajo največ mednarodnih konfliktov o primernosti patentiranja (Barton, 2004, str. 343).

Poleg definiranja standardov je ključno, da se definira, kako naj bodo izumi preizkušeni in kakšno veljavnost naj jim bo dana v pravnih. Temeljiti preizkus bi sicer zagotavljal večjo veljavnost, vendar bi hkrati predstavljal oviro raziskavam in ekonomski aktivnosti na področju, ki ga pokriva. V primeru globalnega sistema se sprosti veliko resursov podvajanja ocenjevanja prijav, kar omogoča natančnejšo poizvedbo in boljše odločanje. Opis izuma na način, da ga lahko naredi oseba izkušena na zadevnem področju tehnologije, je lahko težavna naloga, tako da je pogosto interpretacija patentnih specifikacij vir problema pri pravnem uveljavljanju patentnih pravic.

Izboljšanje kvalitete postopka odobravanja patentov bi pripomogla še vključitev postopek nasprotovanj (opposition process), kjer bi bil prijavitelj soočen s kritikami nasprotujočih. Namreč, ko je podeljeni patent objavljen, lahko tretje osebe (third parties) nasprotujejo

odločitvi patentnega urada, nakar interno sodišče urada prouči primer, vključno z morebitnimi novimi dokazi, ki so predloženi v postopku (opposition process). Ta postopek je že v zakonodaji EPC in je vključen v režim Community Patent Convention. Omenjeni pristop potrjuje tudi pozitivna praksa v Evropi, kar daje razlog za proučitev sistema tudi v drugih uradih. V ameriški zakonodaji obstaja podoben re-examination postopek. Prav tako bi moralo biti na prijavitelju, da dokaže izpolnjevanje patentnih zahtev, kar sicer ni praksa v zakonodaji ZDA (Barton, 2004, str. 343).

SPL harmonizacija, skupni sistemi in postopki prispevajo k boljšemu razumevanju sistema in k povečani konsistentnosti, kvaliteti in storitvam za vse uporabnike patentnega sistema. Poleg tega sta nepogrešljiva nadaljnji razvoj in implementacija nadaljnjih skupnih standardov, baz podatkov in IT sistemov. Vse to naj bi temeljilo na mednarodnih sistemih, razvitih pod PCT-jem, kar bi skupaj koristilo mednarodnemu patentnem sistemu kot celoti. Konkretno naj bi Sekretariat proučil možnosti vključujoč zahteve, stroške in koristi digitalne knjižnice za prioritete dokumente (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 9).

Upoštevati je potrebno tudi **potrebe majhnih uradov**, saj so tudi »majhni« sistemi lahko ustrezni za administracijo patentov. Značilnost majhnih uradov je odsotnost preizkusa patentov ali pomanjkanje ustreznih preizkuševalcev (strokovnjakov) za preizkus vseh vrst tehnologije. Tako imajo ti uradi tudi drugačne izzive kot uradi večjih, navadno bolj razvitih držav (Nurton, 2002, str. 15). Sekretariat naj bi tako manjšim uradom, predvsem tistim v manj razvitih državah nudil dodatno pomoč, da bi zapolnili njihove specifične potrebe za uspešno delovanje dotičnega sistema, in s tem mednarodnega sistema kot celote. Kot rešitev naj bi Sekretariat predlagal ukrepe, ki se nanašajo na gradnjo novih regionalnih sistemov in združevanje predvsem teh manjših uradov v smiselno celoto, ki bi z agregacijo ustrežnejše reševala svoje probleme (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 16). Vloga manjših uradov pa bi predstavljala dopolnilo PCT-ja in EPC-ja in bi postala ključna predvsem pri manjših podjetjih (Nurton, 2002, str. 15).

6.2. Dolgoročno

Med zunanjimi dejavniki je zaradi naraščajoče pomembnosti, sistem prišel v podrobno obravnavo v mednarodnih političnih diskusijah, predvsem zaradi skrbi nad ekonomskimi in družbenimi vplivi, ki jih sistem ima.

Zaradi pomembnosti je po dolgem obdobju nepoznavanja tematike širše javnosti tudi ta postala bolj osveščena, kar ustvarja dodatne pritiske pri formiranju tega področja. Izrazili sta se predvsem dve glavni skrbi, ki jih ima javnost glede obstoječega sistema:

1. Kot prvo obstaja dilema, ali patenti ovirajo aktivnosti vlad pri ukvarjanju z nujnimi političnimi problemi.

2. In drugo bojazni zaradi odobravanja patentne zaščite nekaterim oblikam nove tehnologije, kot je področje biotehnologije in software-a.

Širši politični problemi so prišli do izraza, ko se je mednarodna skupnost začela ukvarjati z javno-zdravstvenim problemom humanitarne krize, ki jo ima HIV/AIDS. Patentni sistem je bil tako središče številnih ključnih multilateralnih ministrskih deklaracij (Doha deklaracija o TRIPS in **Javno zdravstvo**), ki so poudarile pomembnost intelektualne lastnine pri razvoju novih zdravil. Problematika je aktualna predvsem v državah v razvoju, kjer živi kar 75% svetovne populacije, in kjer znaša prodaja farmacevtskih proizvodov samo 8%. To naredi nujne farmacevtske proizvode dražje kot bi sicer lahko bili. Dostop do teh proizvodov s strani manj razvitih držav je tako manjši kot bi moral biti (Nurton, 2002, str. 16). Tako obstaja zaskrbljenost mnogih vlad, da bi morali imeti ustrezno politično fleksibilnost na nacionalnem nivoju, da bi se lahko soočili z zdravstvenimi problemi. Čeprav sistem prinaša znanja o novih tehnologijah v domeno javnosti, še vedno obstajajo kritike, da predstavlja predvsem prenos kontrole in lastnine nad tehnologijo od javnosti v privatno domeno. Zaradi velike transparentnosti sistema je problem postal očiten predvsem pri biotehnoloških patentih, katerih vsebina, bi po mnenju mnogih morala ostati v domeni širše javnosti.

Na tem mestu lahko povzamem osnovno idejo formiranja novega sistema in sicer:

- 1. odprava problema preobremenjenosti in**
- 2. problem pretoka zasebnih pravic v javno dobro.**

Ker sistem namerno uporablja privatne ekskluzivne pravice za doseganje javnih ciljev, nastane dilema. Kakršenkoli način formiranja sistema v smeri pridobivanja patentov prioritizira privatne pravice pred javnimi koristmi. Kakorkoli že, obstaja jasen javni interes za povečanje učinkovitosti pri procesiranju patentnih prijav. Potrebno je razlikovati med procesiranjem in definiciji patentnih pravic na eni strani in reguliranjem načina izvrševanja patentnih pravic ter uporabe tehnologije, ki izhaja iz teh, na drugi strani. Če ne upoštevamo tega, lahko pridemo do zmotnih zaključkov, da je najnaprednejše tehnološke prednosti potrebno izključiti iz patentnega varstva, namesto, da bi upoštevali pomembnost tako pridobljenih pravic, ki postanejo nacionalna zaloga neotipljivih sredstev, ki jih je moč koristiti za popolno javno dobrobit.

Še en dolgoročni izziv, s katerim se sooča obstoječi sistem, je **harmonizacija patentnega prava**. To seveda ni končni cilj, ampak pot k njegovi doseg. Pomembno je, da sistem zagotovi nacionalnim in regionalnim patentnim uradom dostop do skupne enotne platforme, ki jim omogoča sodelovanje, izmenjavo informacij, delitev resursov in odpravo podvajanja dela. To odpira možnost za višje-kakovostne preglede patentnih prijav, kar zagotavlja, da so odobreni patenti bolj skladni z ustaljenimi javno-političnimi kriteriji patentibilnosti. Sočasno lahko tako resurse, ki bi bili nepotrebno zaposleni, dvakrat uporabimo za promocijo inovacij, razvoja managerskih sposobnosti in na drugih področjih, ki so potrebna za realizacijo javnih koristi iz patentnega sistema. Hitrejše odobravanje patentov v skladu s skupnimi standardi

koristi tako prijaviteljem kot tudi tretjim osebam, ki lahko tako hitreje in točneje upoštevajo meje, ki so postavljene od že odobrenih patentov. Zmanjšanje stroškov pa pripomore tudi tistim, ki do sedaj niso mogli direktno koristiti sistema, predvsem inovatorjem v državah v razvoju, manjšim in srednje velikim podjetjem, javno financiranim raziskovalnim ustanovam in posameznim inovatorjem.

Dosedanji patentni sistem je bil razvit kot javno-politično orodje za prispevanje k javni dobrobiti s podeljevanjem in izvrševanjem privatnih pravic. Zato je potrebno tudi pri gradnji novega sistema izoblikovati ustrezne oblike mednarodnega sodelovanja, ki bo povečalo vrednost tega političnega orodja tako za privatne kot tudi javne delničarje. Predvsem pa je potrebno upoštevati vpliv sistema na države v razvoju in MRD (Barton, 2004, str. 341). Le tako bo prišlo do skupnega razumevanja, da lahko mednarodni patentni sistem doprinese splošno razširjene koristi.

Z ekonomskega vidika je poleg stroškov pridobivanja patentov pomemben tudi ogromen strošek uveljavljanja pravic oz. reševanje sporov (litigation) (Barton, 2004, str. 341). Ekonomski vidik nam daje nove informacije pri odločitvi, kam usmeriti patentne režime, da bodo čim bolj izpolnjevali svojo nalogo. S tem dobimo možnosti kot je bolj diferenciran pristop do patentne zaščite, ki je odvisen od določenih značilnosti izuma, kot so življenjski cikel izuma, njegova vrednost, itd. (zdaj imamo namreč enoten sistem). V tem primeru bi patentne pristojbine bile enakomerne glede na stopnjo zaščite, ki jo zagotavljajo.

V bližnji prihodnosti patentni sistem čakajo še večji izzivi, kot sedaj, vključno s povečano globalizacijo, vse večjo uporabo interneta kot načina širitve znanja in povečanimi inovacijami v storitvenem sektorju.

7. Aktivnosti pri spremembi mednarodnega patentnega sistema

Sistem je potrebno narediti transparentnejši in lažji za uporabo za vse uporabnike. Poleg tega ga je potrebno oblikovati kot dragocenejši vir informacij o novi tehnologiji. Zato je pri gradnji sistema potrebno najti ustrezno razmerje med aktivnostmi, ki jih lahko učinkoviteje in hitreje izvajamo na nacionalni ravni in tistimi na internacionalnem nivoju. Predvsem gre za naslednje postopke (aktivnosti) (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 5):

1. Pred-odobritveno procesiranje prijav: (prijava, formalnosti, plačilo pristojbin, izbira in distribucija, objava, samostojni postopki, vključujoč poizvedbe in preizkuse).
2. Podelitev pravic: odobritev, registracija podeljenih pravic.
3. Po-odobritveno procesiranje: po-odobritveni pregled, ponovni pregled, intervencije s tretje strani, neveljavnost in razveljavitev, kršenje pravil, obnovitev, plačilo pristojbin.
4. Sklepi iz sporov: kolizija pravic med konkurenčnimi subjekti, ki zagovarjajo svoje lastništvo nad izumom, uveljavljanje pravic, kazenski postopki, nadzor nad izvozom

in uvozom patentiranih produktov, razveljavitveni postopki, vključujoč administrativno in pravno razveljavitev.

Vse te aktivnosti pri razvoju novega mednarodnega patentnega sistema, ki večinoma potekajo pod okriljem WIPO lahko delimo na tri večje poti, ki vodijo k izgradnji sistema.

1. Kot prvo štejemo Patent Law Treaty (PLT) iz leta 2000, s katerim se hoče harmonizirati formalnosti, ki jih imajo patentni uradi s procesiranjem patentnih prijav.
2. Kot drugo štejemo Patent Cooperation Treaty (PCT), ki je revidiran ali bolje rečeno reformiran.
3. Kot tretjo aktivnost lahko uvrstimo pogajanja o Substantive Patent Law Treaty (SPLT), ki naj bi harmoniziral osnovna pravila pri patentih.

Največ kritik gre na račun SPLT-ja in se nanašajo na vprašanja kot so patentibilnost poslovnih metod, vključitev določb TRIPS-a v točki 27.3 in 3 o izključitvi patentibilnosti in možnosti držav v razvoju, da obdržijo finančne koristi, ki jih imajo z dostopom do genetskih virov kot to določa konvencija o raznolikosti bio-vrst (CBD) (WIPO moves towards world patent system, 2002, str. 4).

7.1. Mednarodni sporazum PLT

Mednarodni sporazum PLT, kot tudi PCT, pripomore k temu, da mednarodne patentne prijave prispejo pred različne urade harmonizirane in podvržene celovitim poizvedbam stanja tehnike-a in eventuelno preizkusom novosti in inovativnosti (De Carvalho, 2002, str. 15).

Leta 2000 je bila sprejeta Pogodba o pravu patentov PLT (uveljavitev z dnem 28.4.2005) (Patent Law Treaty, 2006), katere določbe v večini obravnavajo formalnosti (postopke) pred nacionalnimi patentnimi uradi. Glavni cilj je omogočiti prijaviteljem hitro in učinkovito procesiranje patentnih prijav, brez nepotrebnih birokratskih bremen. Podobne določbe pri pravu znamk vsebuje TLT, ki je bil sprejet leta 1994 (Pretnar, 2002, str. 91). Sporazum določa maksimalne zahteve, ki jih patentni uradi lahko zahtevajo od prijaviteljev pri oddanih prijavah (Sporazumi WIPO, 2005).

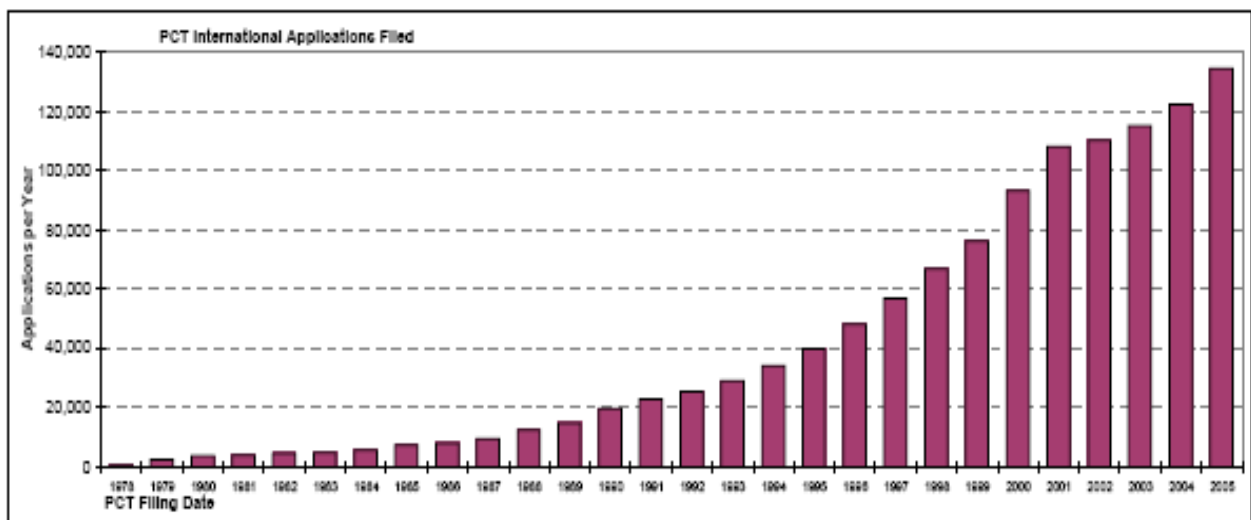
7.2. PCT (Patent Cooperation Treaty)

PCT je od svojega nastanka v Washingtonu leta 1970 uspel doseči veliko svojih ciljev, še posebej pri poenostavljanju in izvajanju bolj ekonomične uporabe varstva izumov po svetu. Od svojega nastanka se je PCT zelo razširil, tako po državah pristopnicah (do junija 2006 že 132 držav članic) (Podpisnice PCT sporazuma, 2006), kot tudi po številu prijavljenih patentov. Pomemben faktor uspešnosti PCT-ja je dejstvo, da je bil sistem nenehno v razvoju in je olajšal delo tako uradom kot prijaviteljem. Sporazum je bil dopolnjen leta 1979 ter spremenjen leta 1984 in 2001, poleg tega pa so PCT postopki sproti revidirani. PCT omogoča

patentno lastnino v vseh državah članicah skozi enotno mednarodno prijavo. V sporazumu so določene formalne zahteve, ki jih mora vsaka mednarodna prijava vsebovati. To prijavo lahko izpolni vsak državljan ali rezident katerekoli države članice (Dybdahl, 2001, str. 219).

Kot koristi PCT sistema uporabniki navajajo predvsem koristi pri pridobivanju patentnega varstva v tujini. Predstavlja največji napredek na tem področju po Pariški konvenciji. Sistem omogoča poenostavitev postopkov pri pridobivanju varstva, harmonizacijo različnih nacionalnih patentnih sistemov, povečano izmenjavo patentnih informacij, minimizacijo prijaviteljevih stroškov in nenazadnje promocijo razvoja znanosti in tehnologije v svetu. V prihodnosti se sooča z izzivi, kot so: sposobnost obdržati ugodno razmerje med stroški in koristmi za prijavitelje, zmanjšanje zaostankov obravnavanja prijav in povečanje funkcionalnosti v izmenjavi elektronske dokumentacije. V tem kontekstu tudi poteka reforma PCT-ja kjer se upoštevajo spremembe v svetu, ki zahtevajo vsaj revizijo tudi tega sistema. V letu 2004 milijonta vložena prijava preko PCT-ja nenazadnje tudi izpričuje razširjenost tovrstne pridobitve varstva. Kot slaba stran PCT-ja pa se navajajo predvsem stroški pridobivanja patenta. Tako npr. pri pridobivanju patenta v Evropi znašajo stroški poizvedbe in preizkusa pri PCT-ju dvakrat več, kot pa pri EPC-ju (Nurton, 2002, str. 14).

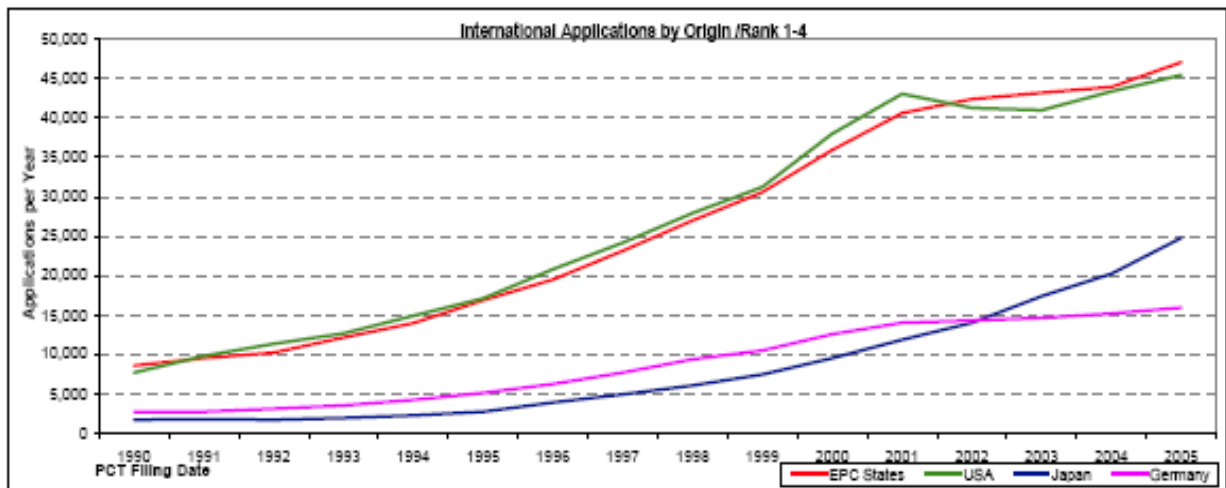
Slika 4: Število vloženi mednarodnih PCT prijav po letih

Vir: PCT statistično letno poročilo, 2006.

Slika 4 prikazuje število prijav vloženi po posameznih letih pri PCT prejemnih uradih (PCT receiving Offices). Stopnje rasti v devetdesetih znašajo povprečno 17%, vendar so le-te upadle po letu 2001.

Slika 5: Število vloženih mednarodnih PCT prijav glede na izvor, po letih (by Origin)

Vir: PCT statistično letno poročilo, 2006.

Slika 5 prikazuje države ali regije, ki so v letu 2005 vložile največ PCT mednarodnih prijav. Izvor prijave je determiniran z državo rezidence prvo imenovanega PCT prijavitelja. EPC članice sestavlja 30 držav članic EPC (European Patent Convention), ki so predstavljene individualno in kot skupina.

Poteka tudi nadaljnja uskladitev PCT in PLT in sicer na področju jezika in prevoda mednarodne prijave in pri povrnitvi pravic po neizpolnitvi nacionalnih zahtev v določenem predpisanem časovnem roku (Delovno poročilo o reformi PCT, 2005).

7.3. SPLT (Substantive Patent Law Treaty)

Znaten napredek pri harmonizaciji mednarodnega patentnega prava je dosežen že s Pariško konvencijo, pri obstoječih regionalnih patentnih sistemih, s PCT-jem in TRIPS-om. Kljub temu še vedno ni dosežen cilj, da bi uporabnikom zagotovil popolno svetovno harmonizacijo ključnih materialnih vidikov pozitivnega patentnega prava.

Poizkus za širšo harmonizacijo, ki bi k temu vodila, je bil izpogajan sporazum med leti 1985 in 1991, ki pa ni bil sprejet. Razlog so bile neskladja med državami na področju »prvi, ki vloži« napram »prvi, ki izumi« sistemom (first-to-invent/first-to-file) in med prehodnimi časovnimi roki (grace period) (Fishman et al., 2002, str. 30). Medtem ko se zdi »first to invent« sistem bolj pravičen, je na drugi stran veliko bolj nepraktičen in predvsem drag od bolj pogostega sistema evropskega »first to file«. Za slednjega se zavzemajo predvsem velike korporacije, ki imajo boljši pregled in večjo frekvenco patentne aktivnosti (Schwartz, 2003, str. 56). V letu 1994 so članice WIPO-a spet dale dovoljenje za nadaljevanje dela WIPO na področju harmonizacije patentnih formalnosti, kar je leta 2000 vodilo do sprejema omenjenega PLT.

Vendar PLT izključuje ključne materialne vidike pozitivnega patentnega prava, tako da so se članice po sprejetju tega sporazuma odločile, da začnejo pogovore o harmonizaciji materialnih veljavnih/pozitivnih patentnih zakonodaj po svetu. Od takrat naprej SCP (Standing Committee on the Law of Patents) razpravlja o določbah osnutka SPLT-ja in določbah osnutka pravilnika SPLT, kar pokriva predvsem področja definicije in pojme stanja tehnike, novosti, inovativnost/neočitnost, industrijske uporabljivosti /koristnosti, interpretacijo zahtev in zahtevo učinkovitega razkritja informacij. Razprave o področjih: prvi ki prijavi/prvi ki izumi, objava patentnih prijav po 18 mesecih in po-odobritveno nasprotovanje pa so bile predstavljene na kasneje. Medtem ko je na načelni ravni že veliko enotnosti pa je v nekaterih primerih še vedno veliko kontroverze (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 9).

Vprašanje, kaj je patentibilno, ostaja eno zmed najbolj perečih diskusij predvsem, ko obravnavamo ameriški sistem v primerjavi z ostalimi. Ameriški sistem namreč omogoča patentiranje tako rekoč vsega in to za manjšo ceno kot ostali uradi. Kot rezultat se je tako pojavila slaba kvaliteta patentov, kar vodi do mnogih nesporazumov in tožb (Schwartz, 2003, str. 56).

Potreba po harmonizaciji je predvsem posledica internacionalizacije proizvodnje in menjave, ki zahtevata povečano mednarodno patentno varstvo. Vendar to povečano varstvo pomeni večje stroške za uporabnike sistema. Še posebej je to očitno pri mnogih nacionalnih in regionalnih uradih, ki neodvisno drug od drugega procesirajo prijave in odobravajo patente za isti izum. To **podvajanje dela**, posebej pri poizvedbi stanja tehnike in preizkusu patentnih prijav, vodi do dodatnih stroškov prijavitelju tako z vidika pristojbin uradu kot tudi stroškov profesionalnega pripravljavanja prijavitelja in pripravljavanja odgovorov na ugovore iz različnih uradov (Royal, 2003, str. 1). Zaenkrat namreč ne obstaja nek mednarodni sistem za priznavanje rezultatov iz preizkusa in poizvedbe prijav v drugih uradih, čeprav med nekaterimi uradi držav, kjer so vzpostavljene skupne pravne, komercialne in trgovinske vezi obstajajo unilateralno implementirane sheme zanesljivosti rezultatov, pridobljenih v drugih uradih.

Veliko držav meni, da že obstaja neka **enakost med nacionalnimi patentnimi zakonodajami pri kriterijih patentibilnosti**, vključno z nekaterimi praksami v uradih, (predvsem na področju preizkusa novosti in inovativnosti/neočitnosti), kar vodi do večje uporabnosti poizvedovalnega in preizkusnega dela, ki ga opravijo uradi drugih držav. Tako lahko vsaka država oceni potrebno razmerje med zmanjšanjem podvajanja dela med uradi in zagotavljanjem ustreznosti odobrenih patentov z nacionalnimi zahtevami. To je dokaz, da je tudi brez podrobne harmonizacije možno doseči napredek pri mednarodnem patentnem sistemu. Vendar bo v nekaterih pogledih, odsotnost materialne (substantive) harmonizacije močno zavrla razvoj v prihodnosti. Primer je ocenjevanje standarda inovativnosti/neočitnosti (nonobviousness) patentnih prijav, kjer le-ta vpliva na preizkuševalčev pristop pri poizvedbi stanja tehnike. Ker se metoda ocenjevanja inovativnosti namreč razlikuje po državah, se tudi način poizvedbe stanja tehnike posledično razlikuje. To je samo eden izmed primerov, kjer bi

harmonizacija lahko vplivala na možno sodelovanje med uradi, glede na to, da je enotna poizvedba stanja tehnike pomemben pogoj za učinkovito priznavanje rezultatov preizkusa (Dutfield, 2004, str. 53). Poleg tega je samo oblikovanje stanja tehnike iz tehničnega vidika tako rekoč nemogoče. Temu ne pripomore tudi vse bolj razširjeni online dostop, čigar baze vodi WIPO, saj se pojavljajo problemi generiranja skupne svetovne baze podatkov, ki v bistvu ne obstaja. Najbolj očiten je tu problem prevodov in predstavitev določenih tabel v elektronski obliki, v katerih so patentne specifikacije. Tako ponovno pride do izraza »problem poenotenja med državami« (Adams, 2002, str. 34).

Harmonizacija glavnih materialnih zahtev patentibilnosti omogoča ustrezno podlago za zmanjševanje preobremenjenosti uradov. K odpravi tega problema pripomore že preprosta izmenjava poročil o poizvedbi ali njihovo priznavanje (popolno priznavanje obstaja le, ko delo tujega urada nadomesti ekvivalenten nacionalni postopek) iz drugih uradov ali vsaj unilateralno priznavanje rezultatov preizkusov drugih uradov. Stopnja sodelovanja med patentnimi uradi je odvisna od mnogih faktorjev kot so: stopnja dosežene harmonizacije (razlike v patentibilnosti, kvaliteti, časovnih rokih, in stroškov), političnega konteksta v zadevnih državah in obsega preobremenjenosti v različnih uradih (Nurton, 2002, str. 14). Trenutno bi večina držav ob pozitivnem poročilu mednarodnega pred-preizkusa od PCT ali ob odobritve pravice v določenih drugih državah, tudi sama odobrila pravico. Ostale države bi glede na siceršnjo precejšnjo usklajenost standardov pri stanju tehnike, sprejele vsaj PCT mednarodno poročilo o poizvedbi, ki normalno nadomesti potrebo za domačo poizvedbo (Royal, 2003, str. 1).

Zagotavljanje kvalitete je ključno za ustvarjanje zaupanja pri uporabi gradiva iz drugih držav. To zahteva mehanizme, ki so jasni in učinkoviti, s katerimi bi pridobili zaupanje tako posameznih uradov kot tudi uporabnikov. Mehanizem bi moral biti dostopen vsakemu uradu, čeprav bi bilo še posebno koristno, da bi ga sprejele države oziroma uradi, ki delujejo kot PCT mednarodne poizvedbene in preizkusne ustanove.

Večjo skladnost delovanja uradov bi lahko dosegli tudi s skupno uporabo sistemov (standardi za IT sisteme in drugi standardi) in baz podatkov. Tako bi uradi delovali na podoben način in bi tako informacije, prenesene iz drugih uradov, obravnavali kot zanesljive. Skupni tehnični standardi bi vsaj na področju prenosa informacij in datotek znatno olajšali delo tudi prijaviteljem, ki jim pri opraviilih pred večimi uradi ne bi bilo potrebno uporabljati več sistemov hkrati.

Glede učinkovite uporabe dela drugih uradov je pomembna predvsem možnost hitre identifikacije namembnosti dokumenta oziroma sposobnost razbiranja kaj pomeni in kakšno opravljeno delo predstavlja. Na primer pri poročilih poizvedb je to jasna indikacija o uporabljenih vrstah baz podatkov. Potrebno je tudi ugotoviti ali bi večja konsistentnost predstavitve poročila koristila v dokumentih kot sta poročila o poizvedbi in preizkusu (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 7).

Če sklenemo, lahko ugotovimo, da visoki stroški še posebej slabo vplivajo na manjše in neodvisne inovatorje in na inovatorje iz držav v razvoju in tranziciji. Poleg drugih velikih stroškov sistema kot so prevodi, pa dodatni stroški inovatorjem škodijo še konkurenci, ki želi izvedeti za obseg monopolov ter tudi znanstvenikom in inženirjem, ki si želijo učenja iz objavljenih informacij.

Osnovni cilj SPLT je torej dosega močnejše pravne gotovosti, vzporedno z nadaljnjim poenostavljanjem prakse in postopkov, zmanjšanje stroškov in ohranjanje kakovosti odobrenih pravic. Harmonizacija SPL naj bi omogočila, da se ista prijava lahko vloži kjerkoli in s tem zadovoljila tako formalnim zahtevam katerekoli države, v kateri je vložena, kot tudi ustrezala skupnim kriterijem (zahtevam) patentibilnosti v vseh državah. Tako bi lahko prijavitelji pričakovali, da bi za namene skupnega preizkusa v vseh uradih, obstajala določena gotovost, da bi tak preizkus peljal do enakih rezultatov v različnih uradih.

7.3.1. Omejitve SPL harmonizacije

V prejšnjem poglavju nam omenjene razlage govorijo, kako bi harmonizacija materialnih vidikov patentnega prava na svetovni ravni prispevala k nadaljnjem razvoju mednarodnega patentnega sistema. Kljub dosegu popolne harmonizacije pa ta sama po sebi še ne bi zadovoljila vseh potreb uporabnikov sistema. To je očitno v naslednjih primerih.

Trenutne razprave o harmonizaciji ne obsegajo probleme uveljavljanja (enforcement issues). Pomanjkanje harmoniziranega režima uveljavljanja (pravic) pomeni, da tudi, če bi bil patent pridobljen ob istih pogojih v različnih državah, bi nacionalna sodišča še vedno bila prosta pri sklepanju odločitev na različne načine, na primer v primerih kršitve predpisov. Še več, primeri kršenja predpisov in razveljavitve bi morali obravnavati na različnih nacionalnih sodiščih ob visokih stroških.

Naslednji primer, ki ga harmonizacija ne bi rešila, se nanaša na stroške pridobivanja patentne zaščite in ohranjanje patenta v večih državah. Stroški plačevanja pristojbin, ki so po državah lahko različni v obdobju podeljene pravice, so lahko glede na število držav, kjer se zahteva varstvo, zelo pomemben faktor. Take in podobne težave se lahko rešijo samo z nadaljnjim poenotenjem nacionalnih in regionalnih postopkov in z širitvijo sodelovanja med uradi.

Še eden izmed faktorjev, ki vplivajo na visoke stroške za prijavitelje je zahteva po prevodu patentne prijave. Medtem ko PLT dovoljuje, da je opis in nekateri drugi deli prijave izpolnjen v kateremkoli jeziku (za namene pridobivanja datuma prijave), so uradi še vedno svobodni pri odločitvi o zahtevi jezika prevoda (v določenih časovnih rokih) glede na lokacijo urada, ki je prijavo prejel. Posledično, če je potrebno prevod dostaviti velikemu številu patentnih uradov, se stroški za prijavitelje znatno povečajo (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 12).

7.3.2. Harmonizacija v okviru trilateralnega urada

Pri povečanju mednarodne harmonizacije materialnih pravic patentnega prava (substantive patent law), ki sicer poteka sistemizirano v okviru WIPO, je zaznati napredek tudi na trilateralni ravni in sicer pri povečanju koordinacije med tremi največjimi patentnimi uradi na svetu, torej USPTO, JPO in EPO združenimi v t.i. trilateralnemu uradu (Dutfield, 2004, str. 53).

Uradi so zaradi večjega števila prijav začeli s projekti ekonomiziranja, učinkovitega procesiranja in hitre distribucije velike količine različnih podatkov. V začetku so uradi sodelovali na področju izmenjave know-howa in uvedbo standardov za izmenjavo podatkov, kasneje pa pri skupnem kreiranju baz podatkov in novih sistemov za njihovo izkoriščanje. Rezultati novih informacijskih sistemov in zbiranje podatkov v elektronski obliki so postali splošno uporabni, kot npr. v knjižnicah in tudi za individualno uporabo. Naslednji korak je elektronska administracija patentnih postopkov, izmenjava dokumentov in elektronsko vlaganje prijav. Posebej se posveča še večji preobremenjenosti uradov (Ozadje urada, 2006).

Uspehi trilateralnega urada pri harmonizaciji so predvsem (Uspehi urada, 2006):

1. Možnosti elektronskega iskanja (razvoj različnih mednarodnih standardov).
2. Razvijanje zgradbe skupnega sistema.
3. Implementacija elektronskega vlaganja prijav (mednarodni standardi).
4. Harmonizacija patentnih praks (za različne tehnologije, povod za revizijo področja poizvedbe in preizkusa prijav pri uvedbi mednarodnih standardov za preizkuse v vsaki izmed PCT International Authorities, usmerjanje razprav v SCP-ju o zmanjšanem paketu za SPLT).
5. Skupna politika širjenja patentnih informacij (razvit software za upravljanje z patentnimi podatki).

Med projekti trilateralnega urada so poleg naštetih, oz. v okviru teh, še posebej pomembni naslednji projekti na področju prava IL (Projekti urada, 2006):

1. Harmonizacija patentnega prava v dveh paketih:
 - 1.1. Definicije prior-arta, novosti, inventivnega koraka, in doba patenta oz. pridobivanje tega.
 - 1.2. Načelo first-to-file v primerjavi s first-to-invent sistemom.
2. Harmonizacija patentnih postopkov (PLT).
3. Še pred formalno ratifikacijo PLT uradi delajo na implementaciji praktičnih korakov napram standardizaciji za pospešitev harmonizacije patentnih prijav.

7.3.3. Sedanji izzivi harmonizacije

V nacionalnih in regionalnih sistemih obstaja veliko raznolikih pravnih pristopov k patentnemu pravu. Ti varirajo od fundamentalnih razlik v patentnih sistemih (npr. prvi ki prijavi/prvi ki izumi sistema) do različnih praks in postopkov uradov. Zatorej bi celovita harmonizacija zahtevala veliko število sprememb tako v zakonodajah kot tudi praksah uradov in patentnih organizacij. V nekaterih primerih prakse, ki jih izvajajo, uradi ne varirajo med seboj po vsebini, ampak varira način izražanja pravne podlage teh praks, kar zahteva identifikacijo in razumevanje skupne podlage.

Poleg tega je potrebno upoštevati še različne cilje in interese različnih skupin uporabnikov od neodvisnih inovatorjev do velikih industrij in poklicnih predstavnikov. Vse to prispeva k težki nalogi: doseči temeljito harmonizacijo, torej ne samo osnovnih pravnih načel, ampak tudi praks, ki jih izvajajo različni uradi.

Nadaljnji izziv je bolj institucionalne narave. Na harmonizacijo pravil, ki se nanašajo neposredno na materialni vidik pravic iz patenta, je namreč mogoče gledati kot na prvi korak proti **globalnemu ali svetovnemu patentu**. Ker to ogroža obstoj posameznih uradov oz. suverenost posameznih držav, postane problem oblasti pomemben faktor mimo katerega pri nadaljnji harmonizaciji ne moremo. Tako igra v mnogih primerih pomembno vlogo pri harmonizaciji seveda tudi politika. Pogledi posameznih članic namreč varirajo glede na to, kakšno vlogo igra patentno pravo pri zdravstveni politiki, dostopu do genskih virov ali varstvu tradicionalnega znanja (Nurton, 2002, str. 17).

Kakršenkoli pa bi sistem že bil pa je nujno, da je dovolj fleksibilen, in da torej upošteva širok spekter tehnologij in okoliščin, ki so pomembne pri inovacijah. Tukaj so mnenja različna, čeprav je večina za PCT reformo, kot podlago nadaljnjemu razvoju kompleksnega SPLT sistema (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 13).

Kljub skupnim željam in podpori po skupnem mednarodnem sistemu odobravanja patentov, tega ni realno pričakovati na kratek rok. Namreč, za harmonizacijo na tem področju je potrebna celovita harmonizacija posameznih nacionalnih pravnih sistemov na področju patentibilnosti.

7.3.4. MRD in harmonizacija

Enotni globalni sistem bi bil v danem trenutku veliko bolj dragocen razvitim kot pa nerazvitim državam. Namreč, kjer je inovativna aktivnost okrnjena, tako urejen patentni sistem ne koristi, oz. v primeru držav v razvoju kratkoročno celo škoduje. In ker patenti dvigujejo cene (kot iniciativa k inovacijam), morajo nerazvite države plačevati premijo na R&D produkte, ki je glede na položaj teh držav relativno večja kot pri razvitih državah. Zato je ključno, da je manj razvitim državam sistem tudi finančno bolj dostopen s finančno

sprejemljivimi standardi. Patenti na neinovativne izume namreč ustvarjajo ovire tako nerazvitim kot tudi razvitim državam in standardi, ki so koristni razvitim državam so koristni tudi nerazvitim. Pomembno je, da se omogoči državam v razvoju da uporabljajo defenzivne mehanizme, kot so prisilne licence, seveda pod ustreznimi pogoji. Stroške prijave za države v razvoju je potrebno zmanjšati z raznimi olajšavami, izvzetji in popusti ali celo z zmanjšanjem dobe varstva izuma. Morda bi bilo celo nujno izključiti najmanj razvite države iz svetovnega varstva izumov (Barton, 2004, str. 343).

Obstaja veliko kritik pri harmonizaciji pogojev patentibilnosti, ki naj bi bili v prid razvitim industrializiranim državam. Vendar je kritika zavrnjena s koristmi, ki bi jih imele države v razvoju in sicer z lažjim in cenejšim dostopom do tujih patentnih sistemov, zmanjšanim tveganjem za napake in izgubo pravic, boljšim dostopom do patentnih informacij in zanašanje na znane in ustaljene zahteve patentibilnosti. Konkreten primer, ki bi lahko bil še posebno pomemben za države v razvoju, je definiranje stanja tehnike. Če bi bili standardi, ki so predmet trenutne razprave v osnutku SPLT, kjer naj bi bilo stanje tehnike vse, kar je bilo dostopno javnosti pred prijavo ali prednostno pravico patentne prijave, kjerkoli v svetu v kakršnikoli obliki, uporabljeni v praksi kot skupni svetovni standardi, bi proizvodi, ki so javno uporabljani v določenih državah (recimo kot oblika tradicionalnega znanja), vendar niso patentirani ali objavljeni v pisni obliki, tvorili del stanja tehnike in ovirali pot pridobitve patenta za ta proizvod kjerkoli na svetu. Poleg tega se tudi države v razvoju srečujejo s povečanim številom prijav in bi zato harmonizacija omogočala tem državam, da lažje sprejmejo in se zanašajo na rezultate dela narejenega v drugih državah. Izjema temu bi lahko bilo področje določenih patentibilnih vsebin (subject matter), kjer mnoge države menijo, da je potrebna določena politika ohranjanja fleksibilnosti, ki obstaja v trenutnem sistemu. Zaradi tega je primerno proučiti možnosti, kjer bi države lahko dosegle koristi od harmonizacije novosti, inovativnosti, stanja tehnike in podobno tudi ob ohranjanju pridržka pri določenih patentibilnih vsebinah (subject matter) (WIPO Patent Agenda, 2002, str. 11). Nujno je sprejetje določenih olajševalnih okoliščin, kot so obstoječi podaljšani roki, določeni pri sprejemanju TRIPS-a, prisilne licence (compulsory licensing) in diferencialna cenovna politika vsaj pri dostopu do ustreznega zdravstva oz. zdravil. Pomanjkanje IL in spoštovanja kulture, inovacij in kreativnosti pripeljejo tudi do vse večjega bega možganov in tako pomanjkanja potencialnih nosilcev inovacij (Hering, 2002, str. 6).

8. Stroški in koristi enotnega patentnega sistema

8.1. Koristi enotnega sistema

Koristi poenotenja sistemov lahko strnemo v naslednje točke:

1. zmanjšanje stroškov
2. pravna enotnost in gotovost (legal uniformity and certainty)

3. učinkovitost
4. eliminacija forum shopping-a

Te točke lahko ponazorimo na primeru centraliziranega Community sistema in decentraliziranega sistema evropskega patenta. Oba sistema sicer upravlja EPO, vendar med njima obstajajo pomembne razlike. Medtem ko je rezultat enotne prijave pri decentraliziranem sistemu »skupek« patentov (označenih držav), je posledica prijave v centraliziranem sistemu le en patent. Skupek patentov postane veljaven v posamični državi šele, ko je tej dostavljen prevod, za razliko od Community patenta, ki prične veljati z enotno prijavo in le enim »prevodom« (Cannon, 2003, str. 416). Taka je situacija v ostalih dveh največjih svetovnih uradih USPTO in JPO.

1. **Zmanjšanje stroškov** nastane zaradi manjših stroškov pridobivanja patenta (prijava, poizvedba, preizkus in odobritev); manjših stroškov prevodov (le en prevod); obnovitvenih pristojbin (ker se plačuje samo pri enem uradu); stroškov pravnih (litigation) zaradi samo enega postopka (pred enim sodiščem za vse države).
2. **Pravna enotnost** nastane, ko sodniki interpretirajo in aplicirajo patentno pravo in postopek enotno za vse države centraliziranega sistema. To zagotavlja enotno sodišče (court of last resort), ki ga sestavljajo sodniki z izkušnjami patentnega prava iz različnih držav v sistemu, ter tehnični izvedenci. Rezultat je enoten pravni postopek z enim rezultatom, ki velja za vse države v sistemu. Dvostopenjsko sodišče bi nadalje lahko reševalo probleme razlik v interpretaciji in aplikaciji patentnega prava, ki bi sicer na prvi stopnji še vedno obstajale. Pravna gotovost po eni strani tako ne bi bila mogoča zaradi dveh »teles«, vendar bi po drugi strani lahko isti sodniki sodelovali v obeh telesih (zaradi izkušenj na prvi stopnji in ker bi razlike med stopnjama privlačila več kvalitetnih sodnikov na drugo stopnjo) (Cannon, 2003, str. 426).
3. Patentni sistem je **učinkovit**, če zagotavlja zelene učinke brez nepotrebne porabe resursov, predvsem finančnih sredstev in strokovnjakov. Koristi v obliki časovnega in finančnega prihranka imajo tako uporabniki ter uradi in sodišča. Učinkovitost se pojavi v vsaki izmed omenjenih točk.
4. Decentraliziran sistem omogoča t.i. **forum shopping**, medtem ko centraliziran ne. Gre za to, da stranke lahko izbirajo državo sodišča, kjer lahko pričakujejo rezultate, ki so jim v prid in kjer lahko izpolnijo svoje tržne usmeritve. Tako npr. lahko lastniki patentov izbirajo pro-patentno usmerjene države, medtem ko »infringers« izbirajo obratno države, kjer so patenti pogostokrat razveljavljeni.

Kot rezultat teh koristi prihaja do večje inovativne aktivnosti, ki vodi do ekonomske prosperitete. Poleg tega imajo države članice sistema tudi posredne koristi v obliki povečanega davčnega prihodka.

8.2. Stroški centralizacije oz. poenotenja

Zgoraj opisane koristi pa ni moč doseči brez določenih stroškov. Zaradi velikih stroškov pridobivanja, ohranjanja in uveljavljanja patentnih pravic, obstoj večih sistemov ni racionalen. Stroški pridobivanja svetovnega varstva so v letu 1998 znašala med 750.000 in 1 mio. \$ in se povečujejo cca. 10% letno. Značilne so tudi velike razlike teh stroškov med uradi, kjer velja USPTO za veliko cenejšega od EPO, kjer obstaja več pristojbin, plačuje pa se jih za vsako označeno državo. Naslednji strošek večih sistemov so prevodi, tako je npr. v JPO prijava v angleščini dražja za cca. $\frac{3}{4}$ kot prijava v nacionalnem jeziku. Vse to predstavlja nepotreben davek na inovacije (Barton, 2004, str. 343).

Pri uvajanju centraliziranega sistema je predvsem problematična izguba nacionalnih patentnih uradov in sodišč. Ne gre samo za izgubo suverenosti držav ampak tudi za problem izgube zaposlenih oz. preusmeritve le teh. Poleg tega države izgubijo prihodke predvsem iz obnovitvenih pristojbin in dohodkov sodišč ter posredno ostalih dohodkov povezanih s patentno dejavnostjo (prevodi, itd.) (Cannon, 2003, str. 431). Rešitve teh problemov se pojavljajo v obliki pretvorbe nacionalnih uradov, v primeru Evrope v »podružnice« EPO, in preusmeritve odvečnih zaposlenih v centralni sistem.

Prav tako je vprašljivo stanje manjših podjetij, ki delujejo na manj trgih in tako ne potrebujejo varstva na globalnem trgu in s tem povezanih stroškov. Za rešitev teh problemov je zato nujno, da se uvede oblika popustov na vseh korakih pridobivanja varstva, kot je praksa v USPTO. Podobno je zaradi dragih sodnih postopkov potrebna pomoč tudi pri uveljavljanju pravic, predvsem z ustreznim zavarovanjem za primer pravde (določene zavarovalnice npr. krijejo stroške v primeru pravde, ne pa tudi odškodnine). Problem oddaljenosti predvsem manjših uporabnikov od patentnega sistema lahko dodatno povzroči odpor do sprožitve pravnega postopka (litigating a patent). Izgubi se torej poznavanje lokalnih posebnosti, kjer se bolje razume specifičnost različnih okolj. Ustanovitev regionalnih sodišč prve stopnje bi do določene mere ublažila problem oddaljenosti, vsekakor pa ne brez kvalificiranih in izkušenih sodnikov, ki poznajo lokalno okolje litiganta (Cannon, 2003, str. 435).

Za ustanovitev centralnega sistema je nujna porazdelitev predvsem obveznosti na vse članice sistema in hkrati vzdrževati enoten značaj patenta, pridobljenega v takšnem sistemu. Edino tako bodo koristi pretehtale stroške in upravičile uvedbo novega sistema, ki bi lahko rešil trenutne težave, s katerimi se sooča evropski in tudi globalni sistem.

9. Sklep

Analiza delovanja patentnega sistema nam kaže omejitve pri ustreznosti trenutnega patentnega sistema, pri pospeševanju inovacij in difuzijo tehnologije. Zgodovinsko se je patentni sistem razvijal oziroma spreminjal zaradi različnih razlogov vključno z ekonomsko

koristnostjo za družbo. Nujno je, da se ponovno ovrednoti trenutne probleme po različnih ponderjih pomembnosti, koristno pa bi bilo tudi, da na dolgi rok ponovno postavimo pod vprašaj določene stebre današnjega patentnega sistema.

1. Nujna potreba je, da se oceni, kako različna področja tehnologije in znanja kot so software, biotehnologija, poslovne metode in nanotehnologija, obravnava obstoječ patentni sistem. To so področja kontroverze, kjer se sprašujemo ali naj se jih sploh patentira, in kako zagotoviti, da patenti na teh področjih ne bi bili samo instrument za pridobivanje rent in blokiranje dostopa in kako opremiti patentne urade, da bodo le-ti sposobni procesirati kvalitetne patente na teh področjih. Glede na to, da so podobne težave obstajale, ko so postajala patentibilna takrat nova področja kemije in farmacije, imajo patentni uradi že določene izkušnje. Kot prvo je potrebno analizirati ekonomski vpliv patentne zaščite na novih področjih in jih primerjati z alternativami, kot so avtorske pravice, ali celo odsotnost pravne zaščite. Kot drugo, mora biti hitro narejena ustrezna baza podatkov o stanju tehnike, postavljeni morajo biti jasni kriteriji za odobritev in zavrnitev prijav ter za odobritev ustrezne širine patenta takoj po tem, ko je bila določena patentibilnost dotičnega izuma.

2. Druga tema za obravnavo je kvaliteta patentov. Slaba kvaliteta pomeni, da patent varuje izum omejene novosti ali pa nudi preširoko varstvo. Takšni patenti lahko družbo stanejo veliko, saj njihovo naraščanje napihuje število patentov in število prijav, ki jih morajo potencialni izumitelji in uradi pregledati. Hkrati ustvarjajo negotovost o veljavnosti patenta in njegovem uveljavljanju. Družbena koristnost takšnih patentov je tako največkrat nizka, in so lahko namenjeni le pridobivanju rent njihovim lastnikom in uporabljeni kot grožnja drugim, predvsem majhnim, podjetjem ali pa kot del patentne gošče za zapiranje dostopa na trg potencialnim konkurentom.

Krepitev patentnih sistemov je dvignilo nove skrbi in obnovilo stare. Znani so primeri, ko so bili podeljeni patenti za izume, ki vsebujejo premalo "novosti" ali prevelike širine, kar omogoča lastnikom pridobivanje neupravičenih rent od drugih izumiteljev in potrošnikov. Posebej je to očitno na omenjenih novih področjih, kjer imajo patenti uradi in sodišča največ težav pri odgovarjanju na nagle spremembe, grajenju institucionalne ekspertize, ovrednotenju stanja tehnike in določanju ustreznih standardov za širino podeljenih patentov. Tako se postavlja vprašanje ali patentibilnost na teh področjih ovira širjenje znanja in posledično inovacije? Spremembe patentnih režimov so zaradi vsebovanja biotehnologije in software-a, prinesle dražje vrste zaščite ter bolj "robustne" in dragocenejšje patente. Veliko izumiteljev je zaradi pridobitve patentov na novem, zelo donosnem področju biotehnologije, precej profitiralo. Znotraj biotehnologije pa obstajajo področja kot so npr. genski materiali in gensko testiranje, kjer obstajajo primeri, pri katerih lahko patenti preprečijo dostop do tehnologije. Zato je na teh področjih in na področju software-a in storitev potrebna revizija **kvalitete in širine patentov**.

Bolj pomembni postajajo patenti inovacijam in ekonomski uspešnosti, bolj pomembno je izboljšati kvaliteto odobrenih patentov in to po razumni ceni. V ta namen je bilo predlagano mnogo sprememb, ki naj bi tako na pred-odobritveni kot po-odobritveni ravni vodili h kakovostnejšim patentom. Prav tako je nujno mednarodno sodelovanje pri promociji kvalitete za nizko ceno. V to smer gredo trenutna pogajanja v okviru WIPO s SPLT in formalnim sodelovanjem med trilateralnim uradom (USPTO, EPO in JPO). Pogovarja se o pripravi baz podatkov o stanju tehnike na novih področjih in vzajemnemu priznavanju preizkusnih in poizvedbenih rezultatov. Vse to so koraki proti cilju globalnega patentnega sistema, ki bi omogočal svetovno varstvo izumov. Razlog za tako evolucijo sistema je naraščajoč delež patentnih prijav, oddanih istočasno v različnih uradih (kot del globalizacije), kar podvaja delo in povečuje stroške za prijavitelje. Meje mednarodni harmonizaciji na tem nivoju so raznoliki patentni režimi med državami, med drugimi patentibilnost (subject matter), inventivni korak in širina patentov (scope of patents).

Kvaliteta patentov je pomembna, ker patenti, ki niso inovativni, in zato tudi neuporabni, lahko povzročijo tržno moč brez koristi potrošnikom, spodbujajo spore o kršenju patenta, povečujejo negotovost in tako zmanjšujejo investicije v R&D ekonomsko pomembnih tehnologijah. Drugo vprašanje se nanaša na višje stroške (tožb na sklepe uradov npr. ali branjenja patenta pred tožbo o kršitvi zakona) in daljši čas trajanja raznih postopkov, ki pa ne rezultirajo v večjem učinku.

3. Na dolgi rok bi morali ekonomsko ovrednotiti oziroma proučiti določene temelje patentnega sistema. Kot prvi temelj bi bilo smiselno proučiti načelo enotnosti, torej enakovredno obravnavo za vse patentibilne izume. Pri tako diverzificiranih izumih po različnih panogah in področjih tehnologije z vidika stroškov in obstoja drugih načinov varstva in tržnih pogojev namreč ni jasno ali načelo sedanjega patentnega sistema "eno za vse" še sploh ustreza.

Tako si lahko postavimo naslednja vprašanja. Ali naj bo patentno varstvo za software in zdravila "nagrajeno" z daljšim trajanjem varstva, glede na to, da so tehnološki in ekonomski cikli na teh področjih precej različni od drugih? Kakšne so alternative načelu enotnosti in kakšni bi bili stroški in prednosti v primeri z sedanjim sistemom?

Druge smernice, ki ih je potrebno proučiti na dolgi rok, vključujejo možnost določanja stopnje varstva glede na vrednost izuma, kot je sicer že praksa pri pristojbinah za vzdrževanje. Glede na to, da morajo lastniki patentov plačevati za ohranjanje svojih pravic, obstaja le-tem spodbuda, da prenehajo obnavljati varstvo, ko vrednost izuma pade pod določen nivo in jih tako prepustijo, da izumi postanejo javna domena. Tak pristop bi lahko razširili tudi na druge značilnosti patentov, ki vplivajo na stopnjo varstva, predvsem širino pravic. Do neke mere je to namen sistema majhnih patentov, ki zagotavljajo ožje in cenejše varstvo, kot so sistemi standardnih patentov.

Sedanji dvovrstni sistem v Evropi, z nacionalnimi patenti samo nacionalne veljavnosti, ki imajo navadno manjše zahteve (kriterije) za novost, je cenejši kot sistem "evropskih patentov", ki jih podeljuje EPO. V tem sistemu morajo prijavitelji plačevati več za širše patente, kar ni ravno razlog za takojšnjo implementacijo sistema, a ga je glede na druge koristi, ki jih prinaša vseeno vredno in nujno raziskati.

Napori k mednarodni harmonizaciji že potekajo. Tak primer je napor EPO k enotnemu patentu (evropski patent je skupek patentov), kjer bi bile pravde iz kršitev patentov **patent infringement litigation** internacionalizirani postopki. V okviru WIPO potekajo pogajanja o harmonizaciji standardov, da bi se tri največji uradi na svetu lahko bolj zanašali na odločitve drugih in tako prihranili resurse. Ta pogajanja so še posebej pomembna za države v razvoju, saj sam sporazum nemara še ne bo zagotavljal fleksibilnosti, ki jo zagotavlja TRIPS. Poleg tega obstaja še PCT sistem, ki poenostavlja postopek prijave in poizvedbe v večih nacionalnih in regionalnih uradih. Ali bodo EPO in WIPO pogajanja pripeljala do svetovne harmonizacije patentnih standardov? Ali pa celo do mednarodnega mehanizma uveljavljanja pravic? Odgovori na ta vprašanja so sicer še precej nejasni. Kljub temu pa so sedanji napori precej bolj resen korak k doseganju zastavljenega cilja v naslednjih nekaj letih, kot pa je bilo še nedavno.

Glede na to, da patenti igrajo ključno vlogo v tržno naravnanih sistemih inovacij, je potrebno ekonomske kriterije za ovrednotenje zmožnosti patentnih sistemov, da bi spodbujali inovacije in tehnološko difuzijo, uporabiti bolj sistematično. Kljub velikim spremembam v zadnjih dveh desetletjih ni bilo narejenih nobenih sistematičnih ekonomskih ovrednotenj, ki bi informirale politične odločitve. Patentni sistem se bo soočil še z novimi izzivi s prihajajočimi novimi tehnologijami; vedno bolj pomembne vloge storitvenih inovacij; naraščajoče vloge trgov v produkciji in difuziji znanja; prihodu novih držav na tehnološko sceno; konvergenco različnih tehnoloških domen (na primer biotehnologije in ICT), s pojavom širokopasovne povezave, ki povzroča prekrivanje različnih tipov pravic iz intelektualne lastnine (varstva baz podatkov, avtorskih pravic in patentov); promocija javne domene v internetni dobi in vse večja uporaba interneta kot načina širitve znanja. V tem kontekstu se pomembnost patentov ne bo zmanjšala, ampak se bodo razvijali pogoji, pod katerimi patentni sistemi izpolnjujejo svojo vlogo spodbujanja inovacij in difuzije znanja. Potrebne bodo bolj informirane in bolj globalne politične odločitve, ki bodo pripravile patentni sistem na najnovejše izzive, tako da bo ta nadaljeval s svojo vlogo.

Literatura

1. Bohak Dejan: Upravljanje s programsko opremo in preprečevanje uporabe nezakonite programske opreme. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 44 str.
2. De Carvalho Nuno Pires: The TRIPS regime of patent rights. Haag : Kluwer law international, 2002. 322 str.
3. Dhar Biswajit, Rao C. Niranjana: International patent system: An empirical analysis, Research and information system for the non-aligned and other developing countries. New Delhi : India Habitat Centre, 2002. 63 str.
4. Dybdahl Lise: European Patents. Munchen : Heymanns, 2001. 254 str.
5. Grilc Peter: Pravo evropske unije, II Knjiga. Ljubljana : Cankarjeva založba, 2004. Str. 359-811.
6. Kikelj Tina: Uskladitev slovenske zakonodaje s sporazumom TRIPS. Diplomsko delo. Ljubljana : Pravna fakulteta, 2001. 86 str.
7. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 258 str.
8. Merrill Stephen A., Richard C. Levin, Mark B. Myers: A patent system for the 21 st. century. Washington D.C. : Committee on Intellectual Property Rights in the Knowledge-Based Economy, National Research Council. The national Academies, 2004. 188 str.
9. Pretnar Bojan: Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju. Ljubljana : GV Založba, 2002. 228 str.
10. Puharič Krešo: Zakon o industrijski lastnini s komentarjem. Ljubljana : GV Založba, 2003. 1189 str.
11. Zavrl Jernej: Globalna ekonomija znanja in zmanjševanje tehnološkega zaostanka manj razvitih držav. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 45 str.
12. ZIL-Zakon o industrijski lastnini (Uradni list RS 51/2006).

Viri

1. Adams Stephen: Searching the PCT patent files. Online, Medford, 26(2002), 2, str. 33-37.
2. Barton John H: Issues posed by a world patent system. Journal of International Economic Law, Oxford, 7(2004), 2, str. 341-357.
3. Becker Matthew P: Reinventing Patent Law: Review of proposed changes in the patent Act of 2005. Intellectual property&Technology Law Journal, Clifton, 17(2005), 8, str. 8-12.
4. Cannon Seth: Achieving the benefits of a centralized community patent system at minimal cost. Case Western Reserve Journal of International Law, Cleveland, 35(2003), 3, str. 415-445.
5. Delovno poročilo o reformi PCT. 7 seja, 2005. Geneva : WIPO. 27 str. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/pct/en/pct_r_wg_7/pct_r_wg_7_13.pdf], 18.8.2005.
6. Downes Larry: Patent Reform pending; The patent system is broken, and IT is taking the brunt of the problems. Does The government have the will to fix it?. CIO Insight, New York, 1(2005), 58, str. 1-2.
7. Dutfield Graham: Does one size fit all?. Harvard International Review, Cambridge, 26(2004), 2, str. 50-54.
8. FAQ o patentih. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/patentscope/en/patents_faq.html#patent/], 15.5.2006.
9. Fishman Renee et al.: US to work toward global patent treaty. Intellectual Property&Technology Law Journal, Clifton, 14(2002), 7, str 30-31.
10. WIPO moves towards world patent system. GRAIN (Genetic Resources Action International), Barcelona, 2002, 5 str. [URL: http://www.grain.org/briefings_files/wipo-patent-2002-en.pdf], 5.7.2002.
11. Hering Ingrid: Report claims IP harms development. Managing Intellectual Property, London, Oct(2002), 123, str. 6-7.
12. Klasifikacija IPC. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/classifications/ipc/en/ITsupport/links.html>], 20.4.2006.
13. Novice WIPO. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/news/en/>], 22.4.2006.
14. Nunez Gabriela: Patent owners fall foul of novelty law. Managing intellectual property, London , Apr(2005), 148, str. 54-56.
15. Nurton James: Solving patent crisis. Managing Intellectual property, London, May(2002), 119, str. 13-17.
16. Ozadje urada. Spletna stran Trilateralnega statističnega urada. [URL: <http://www.trilateral.net/background/>], 12.3. 2006.
17. Patent Law Treaty. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/patent/law/en/scp.htm>], 23.4.2006.
18. Patentno varstvo v tujini. Spletna stran SIPO-Slovenskega urada za intelektualno lastnino. [URL: <http://www.uil-sipo.si/GlavaS.htm>], 15.5. 2006.

19. Patents and innovation: Trends and policy challenges. Paris : OECD Publications, 2004. 32 str.
20. PCT statistično letno poročilo, 2006. Spletna stran WIPO. 22 str. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/pdf/pct_yearly_report.pdf], 18.5.2006.
21. Podgorelec Marjana (intervju z vodjo oddelka za promocijo in informacije, SIPO), Ljubljana, 24.1.2005.
22. Podpisnice Pariške konvencije. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=2], 15.6.2005.
23. Podpisnice PCT sporazuma. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=6], 15.6.2005.
24. Poročila o reformi PCT. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/pct/reform/en/>], 18.5.2006.
25. Predstavitev WIPO. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/about-wipo/en/gib.htm>], 13.3.2006.
26. Preliminary yearly review of the PCT. Press release 436. Geneva: WIPO [URL: http://www.wipo.int/edocs/prdocs/en/2006/wipo_pr_2006_436.html], 3.2.2006.
27. Projekti urada. Spletna stran Trilateralnega statističnega urada. [URL: http://www.trilateral.net/projects/legal_issues/], 12.3.2006.
28. Royal Malcolm: Is PCT reform heading in the right direction?. Managing Intellectual Property, London, Apr(2003), 128, str. 1-2.
29. Sanchez Padron Miguel, Mikel Uranga: Protection of biotechnological inventions: A burden too heavy for the patent system. Journal of Economic Issues, Lincoln, 35(2001), 2, str. 315-322.
30. Schwartz Evan I: Patents go global. Technology Review, Cambridge, 106(2003), 4 str. 55-57.
31. Spletna stran WIPO. [URL: <http://www.wipo.int/pct/en/million/>], 11.2.2006.
32. Spletna stran International Federation of Intellectual Property Attorneys. [URL: <http://www.ficpi.org/>], 21.3.2006.
33. Spletna stran Institute of Development Studies, Sussex. [URL: <http://www.eldis.org/>], 4.4.2006.
34. Spletna stran odvetnika na področju patentov Buchanan J. Matthew [URL: <http://promotetheprogress.com/>], 12.5.2006.
35. Sporazumi WIPO. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/edocs/prdocs/en/2005/wipo_upd_2005_235.html], 14.1.2005.
36. Svetovni dan intelektualne lastnine. Spletna stran WIPO. [URL: http://www.wipo.int/about-ip/en/world_ip/2005/], 26.4.2005.
37. Trilateral Statistical Report 2004 Edition. Munchen : Trilateralni statistični urad (EPO, JPO, USPTO), 2005, 65 str.
38. TRIPS Sporazum. Spletna stran WTO. [URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm /], 26.4.2006.

39. Uspehi urada. Spletna stran Trilateralnega statističnega urada. [URL: <http://www.trilateral.net/background/achievements>], 12.3.2006.
40. Weigmann Stefanie: Researching Intellectual Property Law in an International Context. Law Library Resource Xchange, LLC. 17 str. [URL: <http://www.llrx.com/features/iplaw.htm>], 1.3.2000.
41. WIPO Patent Agenda: Options for development of the international patent system, Assemblies of the member states of WIPO. Geneva : WIPO, 2002, 41 str.